

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Vita & Rebus gestis P. Petri Canisii, De Societate Jesv,
Commentarii**

Sacchini, Francesco

Ingolstadii, 1616

Libri Tertii.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41515

DE VITA ET REBUS
GESTIS P. PETRI CANISII
E SOCIETATE IESV,

LIBER TERTIVS.

*Modestia, & a
lacrimas in pro-
uincialatu po-
nendo.*

Crispit interim Borgia, vt prorsus in Paulum Hoffæum translata Prouincia totus se ipse ad scribendum conferret. At Patres, quoniam Hoffæus necessariis admodum causis putabatur æstatem agere Oeniponti debere, prohibebât abdicare se ante autumnum, vel certè priusquam de statu rerum edoctus Præpositus, de integro quid facto opus esset, nuntiaret. Sed ille Patrum quidè consilia scripsit in urbem, verùm nullo expectato responso ad exoptatam diu humilitatem euolans, Prouinciam in Hoffæum transtulit: gnarus hoc in genere præueniendos potius Rectorum nutus, quam lentè sequendos. Dedit ad singula Collegia literas modestiæ plenas, & paterna cohortatione. Quæ quales fuerint potest ex iis intelligi, quæ

Ingol-

Ingolstadiani Patres scripserunt his verbis. Visitauit nos etiam mense Maio P. Canisius, qui omnibus pietatis, obsequij, Caritatis dedit exempla. Cunctos his literis, quas post discessum suum remisit, quibus se officio, quo annis quatuordecim functus erat, abdicabat, atq; R. P. Paulum tuæ Reuerendæ Paternitatis voluntate, & mandato Præpositū Prouincialem declarauit, vehementer commouit. Scripsit & ad Præpositū Borgiā post actas uti anno quoq; proximo fecerat, bonitati diuinæ gratias, ac Præposito ipsi, quod tandem vacatio sibi, & successor is datus esset, quem meliorem quā se, & sapientiozem, & aptiorem ei difficili Prouincia pro dignitate administrandæ esset expertus: postq; rogatam & veniam, & pœnam eorū, quæ annis fere quatuordecim contra officij sui rationem admiserit, seu prætermiserit maiorē in modum petit, ut suis precibus nouam sibi mentem impetret à Deo, ut ritè cognoscat, & æstimet digne collatū in se in præsens beneficium, per quod animum totum colligere, & quod misere hactenus neglexit, aliqua ex parte compensare possit. Addit dedisse se etiam literas ad nouū P. Prouincialem, ac rogasse, ut de se libere statueret: libenter

Cura sui profectus.

Obedientia humilis.

1

enim

enim duce Christo, non minus, quàm inferiorem alium esse pariturum. Sancte admodùm Romanos Patres affecit rarum id specimen subiectæ adeo, atq; obsequiosæ mentis. Borgia sensum animi sui declaravit his verbis.

Eudatur à
Præposito
Borgia.

Qua ratione usus es, Pater, in Provincialis ordine deponendo, ea nobis summe probata est; valdeq; tam illustri exemplo commoti excitatiq; sumus. Nimirum ita posuisti; uti gesseras. Nam patientia tanta, qua per annos quatuordecim eam sarcinam pertulisti, inter continuos administrationis domesticæ labores, nunquam prætermittendo alia Instituti propria ministeria, tantus Zelus, integritas, prudentia cumulate & Præpositus ante me, & mihi fecerant satis, & multum edificationis præbuerant. Et quanquam novus Provincialis, & univèrsi de Prouincia ista, aliisq; vicinis merito habere debeant te loco Patris, eiusq; Patris, qui cùm de ipsis, tum de cuncta Societate in Germania præsertim, meritis optimè sit, tamen alacritatem, & humilitatem qua obedientiam ipse nouo Præposito defers cum gaudio vidimus. Quippe talibus documentis fieri nequit, quin commoneantur plurimum ii, qui tandiustua sub disciplina, ditio neq; fuerunt,

erunt, tantoq; amplius confirmet voluntates suas ad obtemperandum quam absolutissimè Prepositis suis. Iam hinc intelligis quam nihil sit, cur commissorum in eo munere, quam petis, pœnam expectes. Quin adeò mihi de Deo Domino spes est, largè eum labores remuneraturum, quos in ea procuratore suscepisti & sanctos, & fructuosos.

Hæc ad Canisium Borgia. Idem Hoffæum admonuit, tametsi P. Canisius sub potestate eius, uti spontè subdiderat se, esset futurus, tamen meminisset reuereri talem virum, & ubiq; veluti Patrem tractare: consiliumque eius in grauioribus rebus exquireret. Ceterùm duo hæc documenta eximiæ & prorsus ad purum excoctæ virtutis Canisius dedit hoc tempore. Primum tanti æstimauit re vera, ex animiq; sententia beneficium hoc otij sibi, & vacationis concessæ, ut sæpius reputaret secum, & apud Præsides quoque profiteretur, nunc maximè animū sibi ad custodiam suimer, curamq; conuocandum esse, idque eo præsertim faciendum (quod plane fecit) ne ingratus beneficio, ac tempori videretur. Deinde Obedientiam

*Humilitas
Canisij.*

Obedientia.

1 2

& ver.

& versandum non secus, atq; vltimum nouitiorum præberet: quod Dilingani Collegij Minister (eo enim Canisius secesserat) quotidiano vsu cognoscere se, expeririq; testabatur. Nec Prouincialis Hoffæus, vti ex his; quæ deinceps dicentur, constabit, paratæ illi voluntati defuit: sed bonam semper ad exercendam se se, & cumulanda in cælo merita facultatem suggestit. Quod autem, vbi primum Dilingam secessit, vitæ genus instituerit, ex eius Collegij communibus literis iuuat describere, quarum particula est talis. His fratrum studiis non minima accessio facta est ex præclaris Seniorum Patrum in omni virtutum genere exemplis, præsertim autem ex Reuerendi P. D. Petri Canisij religiosissimo apud nos conuictu. Postquam enim is Pater difficillimo se Præpositi Prouincialis munere, quod circiter quatuordecim annos in hac Germania nostra præclare sustinuit, ob grauissimas alias à summo Pontifice sibi demandas occupationes superiorum nutu abdicauit, mirum quanta submissione, caritate, familiaritate nobiscum versetur, & agat. Nihil illi perinde gratum, & iucundum accidere potest, atq; tempus omne, quod necessariis studiis suffurari potest,

*Studia prae-
vtilis Cateche-
seos.*

test, puerorum, ac rudium, tam priuatæ, quàm publicæ institutioni impendere, domesticisque nostris necessitatibus, præsertim in excipiendis Germanorum confessionibus alacriter inseruire &c.

Porro quanquam se totum in Studiorum occupationes abdiderat, tamen vitari non poterat, quin, cum vndiq; ad caritatem, atq; sapientiam tantam, ac paulo ante tam promptam, atq; expositam omnibus, pristino more concurreretur, interdum in publicam lucem, operamq; retraheretur. Aberat Dilinga tridui itinere Matrona prænobilis, cui (quod nimium sepe vitio mortalium vsu venit) cum liberis suis annos complures conuenerat pessime: neq; dissidium per multos, & magni nominis arbitros ad cõcordiam vnquam reduci potuerat. Visum est tandem vtriq; parti quippe Catholici erant, Canisium euocare, eiusq; fidei, ac prudentiæ tanquam arbitro ac sequestri causam omnem permittere. Existimarunt Patres, quorum sine consilio, ac nutu nihil mouebat, non deferendum piam adeo causam, nec occasionem prætermittendam. Itaque Deo duce, quò vocabatur perrexit, pacem composuit, semina in

*Excursus ad
pacem concili-
andam.*

futurum dissidij, quoad prouideri potuit, sustulit: præterq; ea, non pauca alia eodem loco è Catholica re perfecit. Haud longo interiecto tempore Vrsula Fuggera iam vidua cum Ioanne Fuggero, aliisq; domesticis Lauretanam, ac Romanã peregrinationem ingressa impetrauerat viã comitem, & conscientiaẽ Iudicem P. Vendelinum Volkium, qui multorum confessionibus egregio cum fructu Augustæ præerat. Existimauit Prouincialis Hoffæus vacuum eius locum relinquere non debere: nec à quopiam absentis vices melius, quam ab Canisio pro autoritate viri apud omnes Augustanos, maximè apud nobilitatem suppleri posse. Id cum Præposito Generali nuntiaffet, statim ille rescripsit, siquidem publice interesset Canisium habere domicilium Augustæ, haberet vtiq;: sed vt iniunctis à Pontifice vacaret studiis, in totum ei à confessarij munere vacatio esset, nisi si vnus cuiuspiam personæ maioris habenda ratio videretur. Sacerdotem itaque alium, quem nominabat, confessionibus destinaret. Hæ literæ quanquam celeriter tamen sero perlatae sunt. Canisius simulac Prouincialis innuerat, absque mora tanquam nihil præterea haberet negotij, aduo-

*Obedientia
simplex ac
prompta.*

aduolarat. Quippe quanquam ex obedientia studiis occupabatur, vitabat tamen errorem, siue improbitatem eorum, qui iussis maiorum Præsidi obiectandis obtentum contumaciæ ex obedientia quærunt: semperque putauit quicquid Prouincialis, aliique sibi Moderatores præciperent, nequaquam id contemptionem mandati, sed interpretationem mentis esse Pontificis. Itaque fidenter aiebat, valeant studia, si ab his auocata obedientia, cui me totum debeo. Hoffæus acceptis ab vrbe literis, quandoquidem auditionem iam Canisius confitentium inchoarat, nec longæ erant futuræ vices, nihil retractandum putauit; nec Borgia vrsit.

Hic verò videre licuit vim cælestis illius oraculi, *Energum: cum*
 Virobediens loquetur victorias. Iniunxerat *liberat.*
 Hoffæus Canisio (qua præcipuè causa vnus omnium lectus idem putaretur fuisse) vt quando in Vendelini locum Augustæ sufficiebatur, inter alia munera, & illud, quod idem inceptarat, susciperet, vt Exorcistam ageret Virginis nobilis. Anna erat Bernhusia, quæ octauum iam annum miserè torquebatur. Sumpsit igitur arma vir obediens, conseruit fortiter manus, & dedit illi victoriam

riam Deus. Decem tartareos obsessores, obsti-
natosq; tyrannos ex occupata sede expulit. Reli-
qui Augustæ ad Sancti Vldarici, postremus ad æ-
dem Deiparæ Oetinganam expulsus. Vbi præ-
clara statim ad spectatores rei miraculo percul-
sos verba Canisius adiecit, admonens, vt in se
quisq; descenderet: exploraret animi sui statum,
noxas confessione piaret, vitæ nouum genus in-
stitueret, ne Diabolo aditum aperiret. Cessitea
res magno bono non liberatæ solum virgini, sed
aliis quoque permultis, ac nominatim præstanti-
bus viris duobus, parenti ipsi virginis, qui cum
Lutheranus tota fuisset vita, Catholicus factus
est: tum Marco Fuggero (is erat eius familiæ Pa-
ter, & Princeps) qui serio animum ad virtutem
applicuit. Illud tamen probabat magnoperè Ca-
nisius, quod optare Borgiam intellexerat, vt ad id
muneris vix vnquam Prouinciales quenquam de
Societate admouerent, testatus se nunquam vti
sperabat, futurum amplius Exorcistam. Quippe
Borgiæ, atque aliorum ante eum Præpositorum
sententia erat, Societatis esse partes ex animis, ma-
gis, humanis quam è corporibus malos fugare
Dæmones. Liberationem hanc alij fusè admo-
dum

*Non probat no-
stros homines
multum occu-
pari cum Ener-
gumenis.*

dum describere. Plura mihi desiderare locus visus non est. Solum monuerim & Canisium, & literas à Prouincia tempestate eadem scriptas, decem numerare expulsos Dæmones, cum alij non nisi numerent septem. Regresso ab Vrbe Vendelino Augustam, retulit se Dilingam ad lucubrations suas Canisius: Augustæq; vti Patres ipsi contubernales memoriæ commendarunt, gratum omnibus post se sinceræ humilitatis & caritatis odorem reliquit.

Iam totus erat in libris, totus in pugna cum Ministris Hæreticorum. Et quâquam operosum imprimis, & graue tractabat negotium, tamen in dies vberius fruebatur obedientiæ pace, inferiorisq; loci securitate. Palamq; profitens experimento ipso sentire se quanto demum subesse, quam præesse sit optabilius, non desinebat tum nouas agere Deo grates, atq; Præsidibus, qui onus sibi a deo humeris suis impar detraxissent; tum eniti, vt gratû se beneficio, beneficij ipsius recto vsu, magis, ac magis præberet. Non tamen animarû causas omnino destituerat, sed & impensa subinde opera & consiliis, & vitæ suæ iuuabat exemplis, & literis etiam more sanctorum Doctorum, imprimisq;

*Libertas in ad-
monendo.*

misq; Hieronymi scriptitandis: ex quarum vnus
caput adscribi res postulat, quo Cardinalem Au-
gustanum ad reuifendam suam Ecclesiam (nam
Romæ degebat) hortatur: vt appareat personarū
in signium amicitias, quam non in suam, & ipso-
rū perniciem per corruptrices assentationes, sed
tantum in commune bonum libertate Christia-
na foueret, atq; adeo quo merito eidem Cardina-
li verè sapienti, ac pio, tam carus, ac venerandus
esset. Quod, inquit, ad Augustanam Ecclesiam at-
tinet, multi mecum exoptant reditum tuæ Celsi-
tudinis, & grauissimas quidem ob causas, sicut &
ante scripsi. Peius cum hac agitur Ecclesia, quam
istic vel credatur, vel intelligatur: & interim tot,
tantisq; sarcinis grauat suam conscientiam Epif-
copus, vt mirer sane quomodo quietum somnū
capere possit, præsertim vbi tot animarum millia
pereunt, & ob Pastoris absentiam oues, simulque
Pastores inferiores periclitantur. Ignoscatur mihi
quæso liberè dicenti, quod sentio, quoniam amo
Dominū meum Cardinalem Othonem, cui præ
omnibus debeo. Mallem sane illum absq; hoc E-
piscopatu viuere, quam solo Episcopatus titulo
gaudere, & oues tam negligēter pascere, quarum

lana

lana victitat. Alij spectent emolumenta temporalia, & amplos quærant honores: ego futurum cito iudicium, & reddendam acceptæ villicationis rationem, & paratas pœnas malo dispensatori considero, simulq; timeo vehementer. Dominus Iesus aperiat oculos nobis, vt debitam Pastoralis, & Episcopalis officij rationem intelligamus, nosque diligentius ad spiritualia restituenda, & promouenda accomodemus. Hæc fidelis monitor a deo grauitè, ac seuerè, non sane, quod iustæ Cardinali causæ deessent vrbanae commorationis (quis enim alioqui illo amâtiore gregis Pastor?) Sed quia vbi res agitur animarum, vel leuissima negligentiæ species valde sapientibus formidatur.

In sequentis anni primo vere edita est suscepti operis prima Pars Dilingæ, tanta cura, ac sollicitudine intelligentis eius, exquisitiq; iudicij, vt à frequenti lima, & expolitione ne tum quidem absistens, cum sub prælo res essent, typographicas operas haud modice fatigarit. Nec iniucundè opinor, cognoscent qui præsertim studia versant sapientiæ, quid in hoc opere moliendo sequutus sit autor, quantumq; aliorum iudiciis tribuendum sit, qui digna luce, & approbatione Doctorum e-

m 2

dere

1571.

*Edit opus de
S. lo. Baptistæ.*

dere inducat animum. Ea luculenter edocebit epistola, quam vna cum volumine ipso Canisius ad Præpositū Borgiam misit his ad literam verbis.

Pax Christi nobis æterna, Admodum Reuerende Pater.

*Quod consiliū
in hoc opere &
quam viam se-
quutus sit.*

E*N* primitias operis mei, quas tarde quidem, sed utinam mature satis edam: adeo nihil satis elaboratum contra istiusmodi sectarios hoc tempore, & in tali argumento conscribi, & edi posse arbitror. Ac primum quidē à Paternitate tua supplicem veniam peto, quod fortasse præter mentem, & scopum illorum, qui operis huius conficiendi auctores mihi fuere, laborem mihi auxerim, fusiussq; tractarim propositum argumentum. Nec enim satis habui cum solis Centuriatoribus dimicare, sed & complures alios præcipuos quidem huius ætatis sectarios in medium quoque pertraxi; & per occasionem impugnandos putavi: vere ut hoc opus de corruptelis Verbi Dei inscriberetur. Deinde res ipsa monebat, alios non præteriri, quorum sententias, errores, & verba Centuriatores emulantur: ne alioquin illi frustra incusarentur in his, quæ cum aliis commu-

niter

niter docent, maleq; sentiunt. Prodest etiam hac qualiscumque collatio sententiarum in Verbo Dei interpretando, ut rectius cognoscatur confusio, & absurditas, & impietas opinionum, quas nobis inuehunt aduersarij. Et spero futurum, ut saepe lector ex hoc opere quendam animi horrorem induat, prorsusq; detestetur tot, ac tantas istorum abominaciones, quas in Evangelica Historia tam impudenter admiscet. Sed fortasse prolixius egi de solo Ioanne. Sit itaq;, ut hic mihi plusculum indulserim, dum undiq; arripio, quae argumenti propositi affinitas, & Hereticorum vanitas suppeditabat. Illustravi, ut spero, Ioannis Historiam, adiunctis ubiq; testimoniis Patrum, ut sciant Heretici, nobis non deesse arma, quibus in huiusmodi personis Evangelicis cum Ecclesia celebrandis, & cōtra novos Theologos defendendis utamur. Habeo non minorem nunc mihi paratam supellectilem ad Mariae Dei-para Historiam vindicandam, & expoliendam. Et si quosdam haec probationum offendet copia, non deerunt spero, qui probent diligentiam in Dei sanctis glorificandis, praesertim quando nunc maximenihil non mordent in istis, & labefactare conantur Heretici, ut multis Catholicis virulentia sua

negotium facessere videantur. Erunt praterea Roma, ut vereor, qui me dicant immodicum fuisse incitandis Hæreticorum verbis, & cumulandis sententiis, sic ut nemo fortasse, quod sciam equidem, in hoc genere accuratius fecit. Verum intelliget Illustrissimus Dominus Cardinalis Varmiensis, aliique viri sapientes in his regionibus bene versati fatebuntur hæc remedia Germaniæ nostræ morbis hodie grassantibus convenire: simulque hac ratione Catholicam doctrinam in multis confirmari, & novatorum impietatem, stultitiamque manifestius prodire, & fortius dissipari. Verum, non est cur ego me, & librum hunc meum excusem, aut defendam pluribus. Deum in primis rogo, ut immensa bonitate, gratiaque sua suppleat, quod in hoc opere toto conficiendo à me vel admissum, vel prætermisum est male. Si vero ad sanctissimum Dominum nostrum liber est peruenturus, nihil desidero magis, quam pro meis peccatis, & negligentis plenariam indulgentiam impetrari. Tua vero Paternitas iure suo quamlibet mihi iniungat pœnitentiam, ea me dignum esse nunquam dubitabo. Nunc paucis indicabo quid in primis circa hanc Primam operis Partem cupiam observari, ut ad reliqua, si progrediendum erit, mibi

Modestia.

mihimunitior via sit, & certius ad Dei gloriam
 omnia conficiantur. Primum vehementer oro ali-
 quem ex Theologis designari lectorem simul, & cen-
 sorem operis uniuersi, qui sedulo annotet, in char-
 taq; separatim excerpit, quibus in locis mutatione
 aliqua opus esse videatur. Mihi non displicebit si ex
 Patrū iudicio quedam isthic in margine corrigantur
 priusquam liber aliis exteris communicetur.
 Quod si multa ex opere tollenda, vel integra pagina
 refecanda viderentur, cupio ea de re statim admo-
 neri, quia non dum liber in publicum prodit, nec
 prodibit fortasse ante menses aliquot, ut postea di-
 cam. Ex qua nostrorum censura, & diligentia in
 relegendo libro hunc quoq; fructum colligam, spero,
 ut admonitus ab illis in posterum sciam, qua mihi
 potissimum in reliquis vel obseruanda, vel cauenda
 esse videantur. Liberum certe admonitorem expe-
 cto, atque desidero, paratus non solum patienti, sed
 etiam alacri, gratoque complecti pectore quicquid
 contra meam scriptionem fuerit iudicatum. Quod
 si ex hoc qualicumque gustu futuri operis iudicium
 fiet, non opera pretium videri, ut diutius ego in hoc
 pistrino verfer, qui coram Deo, & Paternitate tua
 profiteor, me ad hoc tantum sustinendum opus mul-

Censores expe-
 rit liberos.

Obedientia, &
 humilitas.

tis

tis modis indignum, ac imparem esse, praesertim si cum aliis doctioribus Theologis conferar; nemo suspicetur quæso, me grauatim hoc accepturum esse. Imo vero præclare mecum actum iri putabo, si post hunc librum primum editum cessare iubeat, & alius tradam lampada, qui rem tantam pro dignitate velint, & possint absoluerè. Nec enim ignoro alios vocationis meæ proprios esse labores, quibus maiore fortasse cum fructu, gustuque spiritus hoc tempus, quod molestissimis studiis tribuo, possim accommodare, quando ita obedientia sancta permittet.

*Probatum ma-
gnopere opus.*

Probatum est ex merito vehementer opus cū vbiq; alibi, tum in vrbe Doctis, ipsiq; Pontifici, qui solamen exhausti laboris, quod Canisius vnicum ad corrigendam suam (sic ad Polancū scripsit) innouandamque vitam expetiuit, plenariam indulgentiam summa voluntate concessit. Aderat in Vrbe Cardinalis Hosius, qui perlecto opere, vt primum Polancum vidit, in maximam eius commendationem excessit. Plurimum à doctrina, perspicuitate, modestia, iudicio, prudētiaque, ab ingenio, & acumine commendabat; eloquentiam item ac stylum summè probabat; sed supra omnia pietatem admirabatur, quam elucere illo

in

in opere sic affirmabat, vt in veterum Patrum, atque Doctorem monumentis Deniq; quam fidei suæ confessionem Pater libro præfixerat, eam vero sine villo fine, & mirabatur, & prædicabat: protinusq; ab ipso voluit Polanco, legi, cui itē æque pia, ac docta, succinctæ breuitatis, ac plurimi succi visa est. Quam nec aliter quisquam existimabit, qui legerit. Quam ob rem nec lectorem hac fraudauerim voluptate aliove reiecerim. Est ergo huiusmodi.

Confiteor tibi Pater Domine cali & terra, Creator, & Redemptor meus, virtus & salus mea, Confessio pulcherrima operi præfixa.
qui iam inde ab infantia me sacro pane verbi tui pascere, & cor meum confortare nō desisti. Ne vero vagarer cum errantibus ouibus, quæ sunt absq; Pastore, in domo Ecclesiæ tuæ me collegisti, collectū educasti, educatum conseruasti, & sub illis magistris, atq; pastoribus instituisti, in quibus te presentem audiri, & vocem tuam obseruari domesticis omnibus præcepisti. Confiteor ore ad salutem quicquid corde ad iustitiam ab orthodoxis, atque Catholicis creditur. Non noui Lutherum; Calvinum respuo; Hereticis omnibus dico anathema. Nihil mihi cum his commune esse volo, qui unum non dicunt,

cunt, & sentiunt, eandemq; fidei non tenent regulam cum una, Sancta, Catholica, Apostolica & Romana Ecclesia. Si quis verò Christum non solum in verbo scripto docentē, sed in Oecumenicis etiam Synodis iudicantem, in Petri cathedra sonantē, & in Patribus testificantem audit, ac sequitur, huic ego communionem consocior: huius & fidem amplector, & religionem sequor, & doctrinam probo. Quam enim alij blasphemi contemnunt, & persequuntur Romanam Ecclesiam, ac velut Antichristianam execrantur, eius ego me civem esse profiteor, ab eiusdem autoritate non latum unguem discedo: ob illius testimonium vitam, & sanguinem profunderē non recuso; nec alibi prorsus, quam in eius unitate Christi Domini merita, & sancti Spiritus dona mihi, & aliis salutaria fore confido certoque persuasum habeo. Cum Hieronymo liberè profiteor: qui Petri cathedra iungitur meus est. Cum Ambrosio, Ecclesiam Romanam in omnibus cupio sequi: eamq; Catholice Ecclesie radicem, & matricem cum Cypriano reuerenter agnosco, in qua semper; ut Augustinus predicat, Apostolice cathedre viguit principatus. In ea verò fide, atq; doctrina conquiesco, quam puer hausi, adolescens retinui, at

que

que haectenus pro mea exiguitate defendi. Ceterum
 ob nullum commodum temporarium, nec in homi-
 nis cuiusquam gratiam, vel aduersus conscientiam
 (sic te mihi Deus propitium semper opto) Doctoris
 Catholici partes huc usque sustineo, aut in posterum
 sustinebo. Quam confessionem non aliud sanè à me
 exigit, & extorquet, nisi nominis, & honoris tui
 ratio, nisi agnitæ veritatis vis, nisi canonica Scri-
 pturae disciplina, nisi Patrum sensus atq; consensus,
 nisi debitum fidei apud fratres testimonium, ac de-
 mum nisi expectata in celo salus, & proposita sincere-
 ris confessoribus beatitudo. Quod si propter eius-
 demodi confessionem contemnor, si oppugnor, si tra-
 ducor, singularem agnosco, & predico gratiam tu-
 am Deus, qui partim velis me propter iustitiam
 pati, quod certè beatorum est, partim nolis mihi
 beneuolos esse illos (quod in magni lucri parte ponē-
 dum est) qui tibi amici esse non possunt, cum Eccle-
 sia tua, & Veritati Catholicae palam aduersentur:
 sed ignosce illis Pater, ignosce, quia vel nesciunt,
 vel scire nolunt quæ faciunt, partim tetri Satana
 imperio incitati, partim falsa doctrina prestigis
 impediti. Hanc verò gratiam mihi perpetuo ser-
 ues oro, ut quam tibi, quam Ecclesie, quam verita-

ti sinceram constantiam, & constantem sinceritatem debeo, eam tum viuens, tum moriens testatam facere non desistam, neque à caritate tua unquam excidam, particeps nimirum omnium timentium te, & custodientium mandata tua in sancta Romana Ecclesia. Cuius demum iudicio me, scriptaque omnia mea, ut libenter, ita reuerenter etiam subiicio. Tuam porrò immensam bonitatem pro me collaudent, atque deprecentur sancti omnes, siue quos in celo triumphans, siue quos militans in terris Ecclesia uno, & indissolubili Catholica pacis vinculo firmissimè coniungit, atque comprehendit. Tu es principium & finis es mihi bonorum omnium: Tibi ex me, per me, & de me sit laus, honor, & gloria sempiterna.

Hac accepta disputationum Canisij præclara specie, placuit omnibus ut ad ea, quæ restabant perficienda gradum faceret. Sumpserat autem sibi præcipuas tres noui testamenti personas, Præcursores Domini Ioannem, sanctissimam eiusdem Parentem Mariam, & Apostolorum Principem Petrum ornandas, & aduersus hæreticos defendendas. Ceterum, quia Prouincialis Hoffæus scripserat, nisi Pontifex iniiceret frenos, iuberetque lentius,

*Obedientia
exacta.*

lentius, ac per otium pergere, religione illum, & scrupulis macerari, ne non satis ad obediendum diligens esset, nisi studium supra vires contendere, admonitus est à Borgia, vt interpellaret scribendi laborem interferendis concionibus. Igitur Oenipontum à Prouinciali mittitur, vt apud Archiducem Ferdinandum Ecclesiastem ordinari-um agat. Multæ famulo Christi offerebant se se *Et fortis.* difficultates in eo munere. Haud enim dubiè geminabatur potius labor, quam leuabatur. Quippe dicendum erat non ad vulgus ac multitudinē, sed ad selectam, &, vt ingenium Aulicorum est, fastidiosam concionem: nec dicendum pro voluntate cum animus, atque otium ferret, sed necessitati seruiendum fixa, stataque die. Ad hæc, vt in oppido sede Principis, aulæque sat celebri multum necesse erat in dies subnasci occupationum in omni genere, molestarumque interpellationum, quas vitare non esset. Deinde nec librorū, nec hominum Doctorum, qui consuli in loco possent, quæ præsto erat Dilingæ, suppetebat copia Oeniponti. Denique valetudinem sibi in iis montibus minus propitiā expertus erat. Hæc, atque alia succurrebant, quare videretur de obedi-

entia summo iure remittendum, & significandum Borgia, dum leuatum sibi laborem, & conseruatam valetudinem cupit, videret, ne tali via, cum res ita se se haberent, id quod agebat, parum assequeretur. Sed vir solidæ, profundæque obedientia negligenda sibi illa duxit omnia, & eundem, conandum, Deo fidendum. Quippe qui non frustra, & ad probrum suum didicerat virorum sapientum, sanctorumque sententiam: etiam si quid, quod superare vires videatur, imperatum fit, conandum esse: quod statuere an fieri possit ad subiectum non spectet. Abiit ergo, & posteaquam cuncta vsu non paruo compererat, simpliciter vt conscientiam suam leuaret, cum iam in Hispaniam Borgia iussu Pontificis abiisset, ea Natali Vicario explicauit; sed ita vt nulla habita ratione sui libenter se profiteretur inseruiturum Archiduci quamdiu suppeterent vires per Dei gratiam: in iisq; montibus obedientia duce, mori paratum esse: tantum se indicare difficultates, quæ ad molestissimam cum aduersariis pugnam se accingenti, quæ sola totum hominem postulare videtur, offeruntur: vt Natalis pro sapientia sua de omnibus sententiam ferat; vtq; purgatum ipsum habeat apud Romanos,

manos, si fortasse Pars secunda de Maria Deipara
tardè in lucem prodeat. Tantū tribuit obedien-
tię Viri Natalis, vt, cum ea statio eiusmodi personā
requireret, nihil mutandū censeret: id modò sa-
tis habuit monere, & adhortari, vt sancta medio-
critate temperaret labores. Nec verbum Canisius
posthęc adiecit, nisi longo post tempore nescio
quid Euerardo Generali quā leuissimè indicauit.

Plurimum Archiduci, Aulęq; probabantur
sacri Oratoris actiones, & addidit ingens momē-
tum ad rem animarū bene gerēdam inter confi-
nia occidentis, & oriētis anni calamitas publica.
Concussit .n. vehementer hoīm pēctora ingens
post hoīm eo loci memoriam, & frequens terrę
motus, q; circa late per multa passuum millia diu
tenuit, haud sine tectorū strage. Eam ob rem, sup-
plicationes publicę institutę, ieiunia indicta, ad
Sacerdotū pedes accursum, collaudante, ac prædi-
cante Deum Canisio, qui sic terreret peccantes, &
ad pœnitentiam cōpelleret; oēsq; tanto molimi-
ne admoneret, vt in timore ei ac tremore seruirēt.
Hęsit OEniponti in scribēdi, dicendiq; laboribus
annos totos septem nusquam pede moto nisi ad
Prouincialis Societatis conuentus, & semel, atq;
iterum

1572.

*Terramotus
ingentes Oeni-
ponti.*

1573.
Magnifici Canisij a Grego-
rio XIII.

Enno iussu le-
gationem obit.

Et in Urbem
venit.

Suadet Colle-
gium Germa-
nicum Roma
fundandum:

iterum Pontificis iussu. Quippe anno 1573. Gre-
gorius XIII. qui priore anno Pontifici Pio quin-
to successerat, suscepta omni ope subleuanda Ger-
mania, perbenignè scripsit velle se desiderij sui
adiutorem Canisium esse, cuius sciret quantum
ad eam rem industria, & sapientia valeret: iussitq;
literis complecti, quæ in eum vsus idonea iudi-
icaret. Iamq; bonam lucubrationem confecerat
Pater, cum literis nouis admonetur, vt ipsius Põ-
tificis nomine certa madata perferat ad Ferdinã-
dum Archiducem, ad Albertum Ducem Bauarũ,
ad Salisburgensem Archiepiscopũ: adhuc Hæreti-
corum voluminum, quæ ad refutandum oppor-
tuna essent, bonum numerum comparet, mit-
tatq; in Urbem, tum ipsemet accedat. Coram e-
nim melius de morbis earum regionum, curan-
dique ratione, quam per Commentarium actum
iri. Obita igitur legatione per Germaniam, quæ
iniuncta erat, ceterisq; perfunctus mandatis, pri-
mo vere Romam accessit. Hic inter cetera, quæ
sapienter pro Germaniæ religione in medium
contulit, autor fuit Pontifici, vt Collegia, & Con-
tubernia excitaret multæ Germanorum soboli
in pietate, ac literis educandæ: vnde velut è semi-
nariis

nariis docti, piiq; Sacerdotes, ac verbi diuini Prædicatores, & Pastores animarū educerentur. Cen-

*Et alia similia
in prouinciis.*

fuit autem non Romæ tantum, sed in Germania quoq; contubernia illa excitari oportere: in quibus multi libentius, vtpote non tam procul domo, aliquanto etiam germanico mori congruentius, quam ipsa in Vrbe possent institui. Atque his maximè consiliis effectū est, vt tam luculentum Romæ Collegium Germanorum, tamque multa per septentrionem eiusmodi propugnacula vindex Religionis acerrimus Gregorius Pōtifex collocarit. Habita sunt eodem tempore sublato iam ex humanis Francisco Borgia Societatis Comitiam Romæ ad sufficiendū Præpositum Generalem: suffectusq; est Euerardus Mercurianus.

Quibus Comitiiis tametsi cum suffragij iure Canisius non interfuit, custodiæ tamē præfuit Conclauis, vbi sunt habita: que non nisi spectatæ fidei viris procuratio demandatur. Porro sancta in Vrbe, cum tam multa sint prisce sanctitatis monumenta, tam etiam & multa, & præclara exercendæ priuatim, ac publicè siue religionis, siue misericordiæ instituta, ac domicilia, in his adeundis, cognoscendisque studiosè versabatur Canisius.

*Comitiarum
societatis custos
legitur.*

o

Nam

Observat san-
ctæ vrbis piæ
opera.

Redit in Ger-
maniam.

Nam quemadmodum Hæretici, quia vasta in Vrbe, & in omnium gentium quasi colluione necesse est aliquid inesse vitiosum, atque reprehendendum, ad id vnum oculos aduertunt, & inde indignissimè Romanorum mores omnes describunt, & lacerant; ita famulus Dei, quæ recta, quæque laudabilia essent, consecrabatur, tum sui profectus causa, tum vt oculatus testis simpliciorum animos in Germania, calumniis hæreticorū præoccupatos dedoceret. O Enipontum deinde reuersus Euangelici interpretis munus, & Mariani, quod instituerat operis conditionē repetiit, haud sine graui labore distrahens, atq; diuidens curas. Sed quando præsidibus ita placuerat ferebat vtramq; crucem libens, deq; manu Domini accipiebat omnia: illud modo sollicitus, vt perpetuas accessiones perfectæ virtuti adiungeret, indiesq; cumulatius religiosi viri officio responderet.

1574. Ad hunc modum, eodemq; tenore proximi
1575. anni quartus, quintusque supra septuagesimum
1576. acti, nec fermè aliter sextus: nisi quod per Augustum, altera, quam supra indicaui, Missione Pontificis, vt Ioanni Morono Apostolico Legato adesset, Ratisbonam concessit. Conuentus habebatur

tur Imperij: nec Canisius siue priuatis sermonib⁹,
siue de loco superiore verba faciēs religionis pro-
uehendæ locum vllum omisit.

Iamq; constanter durans tot inter obturban-
tes, fatigantesq; curas, agensq; semper ac moliens,
atq; vltra promouens aliquid, de Maria Virgine
incomparabili, & Dei genitrice sacrosancta præ-
clara monumenta elaborarat: quæ vel maximo,
& otiosissimo scriptori decora sint. Itaq; vbi pri-
mum finis conuentui impositus est, Ratisbona
Ingolstadtum se recepit, editioni eorum coram
ipsemet præfuturus. Et quia prius de Ioanne Ba-
ptista opus in Archiducis Ferdinandi nomine e-
miserat, Marianum hoc Alberto Duci Bauariæ in
animi grati documentum, pro singulari caritate,
qua Princeps benignissimus Societatem totam
complectebatur, dedicauit. Absoluta est editio
ineunte æstate anni 1577. Ex qua quam nihil sibi
Canisius, nisi laborem assumpserit, vel ex eo faci-
le constat. Quippe cum aliquot librorum eorum
exempla mitteret Romam, satis habuit indicare
quarum habenda ratio personarum videretur in
iis distribuendis, integrum autem voluit esse Præ-
posito Generali, & tradere quibus mallet, & suo,

1577.

*Marianum o-
pus edit.**Modestia. &
paupertas.*

*Mosij de opere
Mariano iudi-
ci in vi.*

non auctoris nomine. Quorum cum accepisset v-
num Cardinalis Varmienfis, inter cetera de eo sic
scripsit. Nec obliuiscetur operis huius tui tā san-
cti Virgo sanctissima, quam sic ornare scriptis tu-
is es conatus, vt vix quisquam sit, à quo magis fu-
erit illustrata. Mihi quidem tam exactè scripta vi-
dētur omnia, vt quid in hoc opere desiderari pos-
sit non videam. Vix expeditum Calchographiæ
operoso negotio Prouincialis Hoffæus ad lustrā-
dam secum prouinciam circumduxit consiliorū
socium, & adiutorem: in eoq; discursu, ac mune-
re reliquum anni præsentis, & proximum pene
totum absumpsit.

1578. Prouincialis non eo solum, vt consilio eius,
1579. & opera iuaretur, socium sibi illum assumpse-
rat, sed etiam, vt penitus à grauiorum scriptionū
cogitatione auerteret, potissimum quidē, quod
nimium fatigari, haud sine graui periculo, ætate
iam ingrauescente, Patrem opinabatur in eius-
modi studiis; sed partim etiam quod in abundan-
tia magna rerum agendarum, & inopia eorū qui
agerent, ad manum habere expeditum, ac prom-
ptum cupiebat subsidium: cum ille vnus instat
multorum esset, quem ad omnes, maximeque ad
subita.

subitarios, ac maioris momenti vsus proferre tuto, & libere posset. Egit ergò cum apud Præpositum Euerardum, vt senescenti iam militi bonam ab eo præliorum genere missionem daret: tum apud ipsum Canisium, vt peteret. Qui cum rem eo temperamento significasset, vt nec Prouincia-
 lis negligere, nec Generalis præuere, & impedire nutus videretur, iussus ab Euerardo certius explanare, quid sui animi, ac sententiæ esset, in hæc verba rescripsit. Quoniam Pio Quinto, & Gregorio XIII. Pontifici Maximo ita visum erat, vt contra Hæreticos scriberet, Dei gratia, & obedientia duce perfecisse, quæ ad Præcursores, & Matrem Dei, Dominiq; nostri aduersus Hæreticos vindicandam pertinent. Interim animum sibi, ac propensionem auxisse Christū pugnandi contra tot bestias, cum videret Hæreticorum fœdos errores in illustrissimas Euangelij personas incurrere, & plurimis passim obesse, à paucis autem satis obseruari, & ne attingi quidem; cum tamen magni referat Sectariorum insignem impietatē cū ipsa Euangelij luce pugnantem magis, ac magis detegi, & refutari. Quid autem imbecillis ipse, & exiguus in eo profecerit argumento lectorum iudi-

*Indifferentia,
 & Obedientia
 præclara.*

cij esse. Aduersarios certè tot modis hæctenus impetitos suo silentio satis ostendere se non habere, quod respondeant. Proinde cum Pontificis Maximi mādato consentaneum, & Præpositi ipsius voluntati gratum esse duceret, vt cœptum scribendi cursum profeceretur, minimè abhorrentem ab eo animum nuper significasse, & Præpositū sibi ipsum dedisse, vt Ingolstadium peteret, velut iis studiis aptiorem sedem. At ex altera parte cum Prouincialis non modò adeundi Ingolstadij consilium, sed & vniuersum scribendi institutum omitti posse iudicet, ita se cogitare cœpisse. Quoniam Præpositi tui iudicium, & volūtas pro lege spectari, ac suscipi debet, scribendi curam omnem abiice, & ad alia professionis tuæ te totum compone. Cum Pontifice Maximo res facile transigetur, vt sinat in hac ætate quiescere Canisium: præsertim cum præter P. Turrianum contra Hæreticos strenuè laborantem, plures alij scriptores longe doctiores facile inueniri possint. Itaque libenter, inquit, in Patris nostri, & aliorum sententia conquiescam, vt deinceps reliquam ætatem in religiosa simplicitate, & simplici obedientia tranquille consumam, ybicunque demum me
 viuere,

viuere, & quicquid vel agere, vel sustinere voluerint superiores: horum iudicio magis, quam meis, vel desiderijs, vel propensionibus credam. Certe dum ita sentiet Prouincialis, ad scribendum redire non cupio, & fortasse bona conscientia non debeo: vt autem in Prouinciam aliam quacunque de causa transferar, nec petiui haectenus, nec petam vnquam, quod perfectam obedientiae rationem nolim à me vlllo pacto violari, aut superioribus esse molestus in hac parte. Domino fortasse visum est me iam natum annos 56. monere, vt colligam, quod aiunt, sarcinas, & ex Martha fiam Magdalena, meaq; disponam domui priusquam ex hoc sit hospitio emigrandum. Quicquid autem Paternitas Tua de tota causa decreuerit, id oraculi loco accipiam, eiusq; iudicio me ex animo parituum promitto, Dei gratia opitulante.

His literis acceptis Euerardus existimauit è re magis publica esse, vt omnis ei sollicitudo Pontificij mandati demeretur. Adit ergo Gregorium, & per occasionem, cum ei volumen de B. Virgine offerret, iniecto sermone de valetudine, deq; ætate Canisij, iamque missione bona dignum videri: Pon-

Liberatur scribendi munere.

Pontifex accepto libenter volumine, etiam libenter vt Pater indulgentissimus vacationem dedit. Quare cognita Canisius plurimum se, & Pontifici, & Euerardo debere professus, totum se ex arbitrio Prouincialis suspendit, Christum Dominum rogans, vt collatum in indignum se beneficium ritè intelligeret, & fructum ex eo sibi, aliisque congruentem legitimè colligeret, quicquid demum sibi laboris, & oneris demandetur, nullum posthæc verbum de mutanda conditione commutaturus. Amisimus per hæc haud dubiè grauissimas de Petro disputationes, vnde omnium hæresum vno quasi ictu iugulum petebatur, Romanæ Ecclesiæ primatu constabilito. Ceterum obedientia hæc (cum quidem iam inde à principio tertiam sibi illam destinasset concertationem, & multa ad eam præclara obseruasset, excogitasset, seposuisset, & iam fama operis egressa expectationem omnium excitasset) videtur mihi monumentum, quodcumque stylo edere potuisset, admirabilius. Nec aliter iudicabunt opinor, qui norunt quam difficile sit conceptum tenere sermonem: quiq; tanto sapientia illa inferiores per obstantia omnia ad editiones nituntur, publi-

*Obedientia ex-
cellens.*

publicum rati, si modesti sint. Expeditus ea quasi
muta declamatione, mortuoq; magisterio obe-
diens Doctor ad vocalem pugnam, viamq; do-
ctrinā accingitur. Ieiunij Magni tempore Gui-
lielmo Duis Alberti filio Principi Landeshutæ à
sacris concionibus fuit annis duobus continuis.
Quo tempore cum alia effecit apud Principem,
tum vt aulicos quosdam ad officium reuocaret,
vtq; nouas, & amplas indulgentias vni, alterique
Bauariæ Templo, OEttingensi, opinor, & Don-
tenhausiano quæ religionis gratia peregrini cele-
brant, impetraret; tum vt libros salutare sua co-
emptos pecunia passim inter populum sparge-
ret. Turcam etiam quendam Catechismo infor-
matum præclara cæremonia sacris aquis admo-
uit, magno totius populi motu ob splendorem,
ac Maiestatem sacrorum rituum, & adiunctas
Indulgentias, quas ipse Canisius & impetrarat à
Nuntio Apostolico, & magnificè promulgarat.
Libenter autem apud talem virum, ac Principem

*Concionatur
Guilielmo
Principi Ba-
uaro.*

*Laus Gui-
lielmi.*

p

da se-

da ferius, ad cultum diuinum domi, publiceque celebrandum vehementer intentus, & qui sibi, & Vxori, & Aulicis seuerum ieiunium Quadragesima tota indiceret, seruaretque, nunquam cuiquam nisi Dominico die præbita coena.

*Obedientia
soris, & finis
plen.*

Inter hæc vnum fuit molestum tractatu negotium, sed pro eius grauitate (maius enim re quam specie erat) & obedientia Canisij præmitti non potuit. Præ nobili, ac pio Dynastæ à confessionibus erat Sacerdos de societate animorum tractandorum beneperitus, sed qui frequentior esset in Aula, quam disciplinæ domesticæ, institutisque ordinis conueniret. Eam ob rem tentauerant Patres, si possent hominem ab eo munere, locoque euocatum Romam abstrahere, nec quicquam erat profectum, nisi vt grauiter Princeps offenderetur. Causa igitur vel transigenda, vel mitiganda permissa est à Præposito Generali & Prouinciali Hoffæo autoritati, prudentiæque Canisij. Dolebat Princeps bonum, gratumque sibi confessarium tam subito in urbem euocari, & tãquam male gesto munere deformari. Proferri iubebat si quid subesset fraudis: sin autem nihil explicaretur, aiebat, nihil sibi restare aliud, dum videret

videret immerentem hominem tam dure tractari, quam vt culpam in odium, & inuidiam domesticorum conferret. Tum Canisius grauem, ac sapientem disputationem ingressus, palam ostendit, quàm nihil bonæ frugis Aulæ vsus tantus Confessario ipsi, nec socio, nec aulicis, nec aliorum denique cuiquam afferret. De veneratione, & obseruantia, quæ sacris viris debetur, Aulicos multum remittere: mortales alios ex quibus, tam multos societati Satan æmulos, & obtrectatores vbique conciliet, existimare nos Magnatum affectatores, & negotiorum publicorum captatores esse: ipsos quoque sapientes offendi, quod ne quicquam tandiu foueri hominem, delicateque ali, ac subinde venanti etiam Principi adesse pateremur: ipsum verò, & socium paulatim degenerare ab religiosa professione in aulicam. Denique rem cum societatis more, legibusque pugnare. Itaque id exempli aditum non nullis ad licentiam pandere, vt cogitent aliquando sibi quoque permitti posse, vt religiosam disciplinam cum deliciis Aulæ commutent: aliis indignationem aduersus homines tales accendere, vnde mutua caritas læderetur. Scire se Principem toti societati

Aula Religiosa viros non decent.

optimè velle; quare pro sua clementia prouidendum esse, ne communi eius bono priuatam hominis causam anteferet. Tentari perniciosius nihil posse in Religiosorum familiis, quam vt obedientia, & Præsidium administratio conuelleretur. Hæc vincula, hos neruos sacrarum esse huiusmodi rerum publicarum, qui si laxarentur, dissolui totum corpus, & membra dissipari necesse esse. Ordinis ergo sibi addictissimi patrociniū fusciperet, ac Præsidium tueretur autoritatem. Frustra ipsos Principes, nisi conseruetur familiaris disciplina in Coenobiis, vtilis inde operarios desideraturos. Fideret Præpositis, persuaderetq; sibi nihil ipsos malle, quàm tanto Patrono in omnes partes factum satis: nec quenquam clarius, quam ipsos habere notam cuiusque sociorum, spectatamq; facultatem: nec nisi virum quàm accommodatissimum ipsius obsequiis tradituros. Hanc esse viam rectam conscientia regendæ: alioqui Principis ipsius dignitatem agi, velut ex Iesuitæ vnus consilio se, suosque regat, & statuatur omnia. Ad extremum grauem hanc molestiam Præposito Generali adimeret, quæ intolerabilis mox futura esset, si videre cogereetur vnumquēpiam de

suis

suis bonitate, gratiaque Principis ad professionis suæ neglectum, & ad contumaciæ integumentū abuti. Hæc omnia permiscens cum grauitate modestiam, summamque obseruantiam, ac verecundiam cum simplici libertate sic egit, vt sapiens Princeps disputationem omnem probarit, se seque societati placarit: tum demum permiserit, egeritque, vt Confessarius in Collegio versaretur ex norma communi. Illud quoque extitit ex eo conatu pretium, quod cum initio Dynasta idē viros ex Aula præstantes ad Canisium allegasset, qui eius animum expugnarent, & ad fauorē Confessarij detorquerent, ipse contra eos facile ad suas partes adduxit. Adeò vt ipsimet plane Domino demonstrarint id vrgere Patres, quod instituto, ordinique suo, quod probabili ad vulgus exemplo planè necessarium foret, vt ab Aulis procul abessent, & aduocati referrent illico pedem, ne alioquin naufragium Spiritus multo citius ipsi facerent, quam aulicos Christo piscarentur: quod manifestis multorum documentis videre esset. Valuerūt hæc veritatis testimonia eo magis, quo sinceriora visa sunt, vt ab hominibus profecta Aulæ assuetis, morumque seculi callide peritis.

*Aulas quam
Canisius fu-
geret.*

Multa autem, dum hæc tractat, perpetienda indigna, exhaurienda acerba fuere : quæ suscepit ille, & exhausit eo animo, vt existimaret causam agi communem societatis totius, atq; eiusmodi, pro qua rectè caput ipsum in discrimen daretur. Vix enim dici potest, Vir sapientissimus quãtam ab Aulis perniciem nostro Ordini formidaret. Itaque ad Præpositum Euerardũ multa sæpe in hanc sententiam grauiter, & illa præ ceteris scripsit. Res ipsa docuit, & confirmauit meam iam antè conceptam sententiam, nimirum valdè cauendum hoc esse nouum tentationis genus, quod nostris hominibus magis, magisq; paratur ab his, qui cū societatis Patroni, & amici videri volunt, quosdã è nostris in suas familias, & aulas deducere, & nescio ad quam seruitutem tacitè redigere, ipsisque delinitis, & inescatis paulatim imperare velle videntur. At re vera, vt breuiter dicam, si nostri paulò diutius apud seculares istos, aulicosq; versentur, vt nunc res nobilium apud Germanos potissimum comparatæ sunt, plus in seipsis detrimenti, quam in aliis spiritualis commodi experientur : & vix effugient, quin vel inuiti subindè peccatis communicent alienis in hac communi homi-

*Et Velle à So-
cietate vitari.*

hominum licentia, corruptaque nobilium disciplina. Quapropter etiam, atq; etiam Paternitatem tuam rogo, ne se facile istorum magnatum precibus permoueri sinat, qui nostros secum in aula versari flagitant, ac istiusmodi missiones mēse longiores expetunt. Omitto in quæ fastidia, & pericula nostri incidant, cum se istorum ingeniis utcumq; accommodare coguntur, ita ut nec sibi, nec aliis pro ratione suę vocationis seruire, ac prodesse possint. Loquor autem de Germanorum nostrorum receptis moribus, à quibus nostros, quoad eius fieri potest, abesse consultissimū puto. Sub hæc locus incidit, quo sua de fugiendis Aulis dicta Canisius affirmaret ipsis rebus, planūque faceret nihilo se validius verbo, quàm exemplo esse doctorem. Albertus Comes de Furstenbergio ex Euerardo Præposito impetrarat, ut aliquis ad se de societate confessarius in tempus aliquod mitteretur. Nam & ipse à pietatis non abhorrebat studiis, & coniugem habebat admodū piā, assuetamq; Pragæ Imperatricis in Aula frequenti confessioni, sic ut difficillimè careret magistro conscientię, qui ad manum quotidie præsto esset. Quarum rerum gnarus Prouincialis

Hoffæus,

*Mittitur ad
Comitem de
Furstenberg.*

Hoffæus, ad quem delectum mittendi Sacerdotis Euerardus reiecerat, veritus ne is, quem mitteret, nimis diu retineretur, & paulatim ipse quoq; sic adhæresceret, vt perægrè abstrahi posset, Canisij mittendum putauit. Abiit igitur paulo post dimidiatum septembrem anni 1579. Accidit supra vota Comitibus viri talis aduentus. Ille Comites ambos virum, & vxorē, diuinis mysteriis familiā eorum, aliosq; complures procurauit: eosdemq; ac populum doctrina salutis instituit: multa priuatim, ac publicè ad pietatem vel correxit, vel addidit, gratus in dies magis, ac fructuosus. Quo grauius certamen exarsit, vbi mentio facta est remigrationis. Ceterum quia agendum cum viro fuit, qui nullam adprehendendum dabat ansam, & quicquid collegerat autoritatis, & gratiæ id omne conferebat eo, vt cum bona pace mitteretur, abeundi veniam demum vel elicuit, vel expressit. Cogitabat enim Generalis Congregationis decreto esse parendum, quæ diutinas id genus commorationes vetat: deinde prouidendum ne moræ longioris exemplum societatis rebus apud alios Magnates officeret. Quam rem vbi cognouit Præpositus Euerardus, ita probauit, vt Canisio

gratu-

*Explicat se ab
Aula.*

gratulatus his verbis sit. Gaudeo, & gratulor quod Reuerentia Vestra Comitissæ Curia expedita ad nostros maturè redierit, viceritq; omnes eorum, qui illam retinere conabantur, preces. Quo animo si essent omnes nostri, qui aulas frequentant, non tantùm nobis molestiæ aliquando afferrent, & certè cum ipsis etiam Principibus nullum nobis, aut exiguum esset negotium. Quare quod Reuerentia vestra valdè nos hortatur, vt quam maximè Aulas à societate propulsemus, equidem puto hoc me affirmare posse, nemini me concedere, vt id ardentius ex animo exoptet.

*Laudatur ab
Euerardo Pra-
posito Generali.*

Annus insequentem seculi octogesimum partim adiutor Prouinciali, partim etiam Vicarius egit, cum Hoffæus adulto iam vere in Heluetiam abiisset. Deinde cum Gregorius Pontifex Brixienfi Episcopo Delphino, quem ad Conuentum Norimbergæ instantem mittebat, Theologum de Societate iussisset adiungi, ipse Canisius ex Episcopi delectu destinatus est. Sed conuētū illo dilato primum, mox alio translato, pro Norimberga Friburgum in Heluetiam extremū sub annum petiit, vbi demum finem peregrinandi fecit. Hæc pars vltima, & quasi supremus actus

1580.

*Friburgum
Heluetiorum
mittitur.*

q

Vitæ

Vitæ Canisij fuit. Annos cōtinuos septemdecim (totidem.n.ex hoc anno super fuit) hēsit Friburgi procul à strepitu curarū publicarū in sanctæ obedientiæ placido sinu, meditationeque, & imitatione vitæ cælestis ex Martha, vtcupiebat, Magdalena factus. Quanquam nec ipse deposuit vnamquam Christianæ rei tuendæ curam: & ex illo borealium terrarū vertice cum lucubrationes identidem emissæ, tum egressa sanctitatis fama longè lateq; venerandam reddebant viri senectam, & publice salutarem. Adeūdi Friburgi causa ea fuit. Ioannes Franciscus Bonhomius Vercellensis Antistes singulari pietatē vir, studioq; religionis flagrans in paucis (sancti Caroli Borromæi familiarem agnosceres) dum Nuntius Pontificius multa obit Germaniæ loca, & Heluetios præcipua visit cura, religionem Friburgi animaduertit in vltimum venisse discrimen, circumfessam vndique & oppugnatam ab Hæreticis maxime Calvinianis. Dumque circumspicit remedia præsentibus, præsidia imminentibus malis, opportunius nullum, quam Collegium de Societate ratus, id primo quoq; tempore inducendum tam enixe suscepit, vt Pontifex studio eius tanto permotus, suscipi

Francisci Bonhomij Virtus.

cipi extemplo rem ab Societate pro imperio iuf-
 ferit. Quam agi rem simul emanauit in vulgus
 Friburgi, ac celeriter fama ad proximos quoque
 Hæreticos distulit, tū qui in Ciuitate clanculum
 fouebant nouas superstitiones, tum quidam per
 calumnias, & obtrectationes fraudulenter indu-
 cti, tum Hæretici confines reclamare, obluētari,
 lapidē mouere omnem, omnia obmoliri, ne Ie-
 suitis nobilem in eam Rempubicā receptus da-
 retur. Perstrepunt ergo cūcta sermonibus aduer-
 sus nos teterrimis. Quæ vnquam, quæ vsquam
 maligne excogitata, doloseq; edita calumniarū,
 & probrorum portenta fuerant, excitantur, aspe-
 rantur, protrahuntur in medium, & alia progri-
 gnuntur de nouo. Deniq; impigre Satan, eiusque
 fatellites pro suo dimicant Regno, haud quaquā
 dissimulantes, quam nostrum accessum opibus
 suis commodum parum ducerent. Igitur ad hæc
 amolienda impedimenta, vtq; sedatis cum sena-
 tus, tum populi animis iter sequuturis mox sociis
 molliter sterneretur, opportuna visa est autori-
 tas, sanētitaq; Canisij; cuius tamen ætas sexage-
 naria, & attrita laboribus videbatur requirere po-
 tius in frequenti quopiam sociorum conuentu

Calumnia so-
 cietatis apud
 Friburgenfes.

*Militum Christi
militia per-
petua.*

*Hæreticorum
in Bonhomium,
& Canisium
petulantia.*

*Bonhomij de
Canisio testi-
monium.*

*Friburgensium
in eundem ca-
vitam.*

requietem, quam vt cum vno duntaxat comite mitteretur in incertum, ad nouas aliis inter obstantia sedes parandas. Verum tamen Christi militibus non ante vitam stipendia finiuntur: cum consummauerint tunc incipient. Sola mors missionem dat eis. Vnica sedes emeritorum est cælum. Ipsemet deducendum Dei famulum Bonhomius sumpsit. Dum autem Berna oppido Hæretico transeunt, procax Hæreticorum turba pro Catholicis agnitos contumeliosè accepit: qui & per ludibrium in Ocreas Canisij niuem iniecere. Hoc illi auctiores vera gloria Friburgum attigerunt. Hic Bonhomius Canisium Senatui sistit, impenseque commendat: inter cetera Virum ad eos se duxisse commemorans planè dignum, què instar pretiosæ ac sacræ rei haberent, asseruarentque. Haud sanè aliter excepit venerabilem senem, posteaque semper tractauit Senatus, & vniuersa Respublica Friburgensis. Magnificet eam benignitatem, & dilexit Canisius. Itaq; ipsius ac Friburgensium continuo mirè conciliantur inuicè animi, adeoq; deuinciuntur, vt ad extremum vsque pulchro, iucundoq; certamine mutuis semper officiis, caritate, obseruantia, prædicatione

con-

contenderint. Persuasit ante omnia eis Canisius, uti liberos suos ab Hæreticorum gymnasiis reuocarent, nec posthac ad ea mitti paterentur, in quibus non tam literas, quam peruicaciam, & impietatem ediscerent. Protinus in principe templo

*Concionatur:
& Collegij res
adornat.*

continuauit annis. Quo ex loco publicum quasi spectaculum proponens sapientiæ, modestiæque Christianæ, haud magno negotio ad optima quæuis religioso per se se, bonoq; ingenio populū commouebat. Ita præparatis ciuium animis adfuit anno vertente societatis per Germaniam Visitator Oliuerius Manaræus, deq; Collegij condendi ratione cum Senatu transegit, DEO mire propitio, & fauente cœptis.

Anno proximo, qui seculi alter, & octogessimus erat, Collegium inchoatum scholis literarū publicatis per autumnū, lætissima Ciuitate. Tum Canisius ubi victis demū difficultatibus primis iustam familiam adesse vidit, supplex à Præposito Generali (Claudi^o Aquauia is erat Euerardi successor) contendit, uti se præfecturæ munere liberaret. Optimus senex ad id vnum excusatione, ac beneficio utebatur ætatis, ut subiectus omnibus,

1581.

1582.

Humilitas eius

ab alieno totus nutu penderet. Cui Claudius in hæc verba rescripsit. Spero iam aduenisse, qui Reuerentiam Vestrâ ista gubernationis cura, de qua dudum dolebat, alleuarit: vt iam se totam proximorum saluti promouendæ possit impendere. Quam ad rem confido sanè non solum talenta, quæ à Deo accepit, verùm etiam opinionem, & auctoritatem, quam per eiusdem gratiam in Ciuitate ista, vt audiui, hoc toto tempore sibi comparauit, plurimo ei adiumento fore. Hæc scripsit de eius auctoritate Claudius: quoniam auxerat viri præsentia existimationem, & ad aurium fidem experimentum accesserat oculorum. Vt quemadmodum Sammaritani olim in Christo Domino, similiter in famulo Friburgenses possent profiteri eius se auctoritati multum tribuere, non iam propter alienam testificationem, sed propter perspecta sibi, & cognita merita. Et Canisius illa vtēs animorum inclinatione ad ipsorummet æternas commoditates, quo acrius furebant circumpositi corruptores, hoc magis ad intercludendos iis aditus vigil, effecit, vt cuncta Respublica in fidei Catholicæ professionem iuraret, ingenti ciuium consensione, dicto apud Magistratum sacramen-

*Autoritas
apud Fribur-
genses.*

to. Idemq; iusiurādum in omnibus ditionis eius Parœciis, quæ octoginta numerabātur, exactum, ac præstitum est.

Anno 1583. cum sanctus Cardinalis Borromæus accepisset à Pontifice Helueticas oras præcipua cura tuendas, vehementer lætatus est Optimus Præsul fatis iam pridem sibi notum adesse Friburgi Canisium: scripsitque ad eum rogans, vt quæ ex vsu procurationis eius fore censeret, pro sapientia sua, & caritate significaret: cupereq; secum eo sæpius de negotiis regionū illarum, quæ spirituales ædificationē (sic enim loquebatur) continerent, per literas agere. Cui vicissim Canisius consulto Præposito Generali, quod in se esset opis sponndit; & quædam etiam, quæ consilio cum aliis Patribus habito, visa erant, (vt nūquam vni sibi credebat) sancto Cardinali significauit. Ita veteri suo more non præsentibus modò, sed & absentibus consulebat. Tempore eodem in Urbem misit commētarium nouum, (multa enim talia sæpe ante miserat) de ratione religionis in Germania subleuandæ. Multa etiam ad Generalem Præpositum de Societatis curando profectu, quod ille postulauerat, scripsit: in quibus dū perfectam

1583.

S. Cardinalis
Borromæus
eum magni
facit.

Scriptis & Rē
publicā & So-
cietatem iuuat.

fectam Evangelici operarij formam ex institutis nostris exequitur; se ipse nobis nec sentiēs expressum reliquit. Deplorabat interim successum Calvinianæ pestis omnibus circa locis: nec solum inductos in fraudem simplices, sed ipsos etiam corruptores, ac circūscriptores miserabatur. Et quoniam inter omnes eminebat Antonij Sadeclis astuta procacia, quem electum sane Organum Satanæ vocat, pro eo nominatim cupiebat à Societate preces fieri, quod eam siue sciens ille, siue nesciens petulantissime incesset.

1585.

Annus iam quintus agebat Friburgi Evangelistæ operi, & aliis intentus de more animarum remediis, cum Prouincialis Georgius Baderus eo profectus tentare cœpit, si quò auocare communem Patrem posset, vbi plus aliquanto opportunitatis ad studiorum solatia, & aliquod etiam debitum ætati, virtutique laxamentum suppeteret. Quod simul atq; suboluit Friburgensibus, pene precibus armatis ne id fieret, vrserunt. Omnium vna ratio fuit, Senatū, ac Populum Friburgensem, nihiloq; minus Ecclesiasticos grauissimè offensum iri, quod omnes & propter sanctitatis estimationem, & nominis celebritatem secundum Deum

*Caritas eius in
Aduersarios.*

*Friburgensium
in eum Caritatis,
& Venerationis
ratio.*

Deum tutissimum Reipublicæ præsidium, & ornamentum in eo constitutum haberent. Ad eò ut & coram Catholicis, & coram Hæreticis de eius præsentia aperte gloriarentur. Abstinit ergo Pro-
uincialis incepto, mandauitq; ut magna valetudinis eius cura haberetur. Sed bonus Pater, inquit, sibi nimis durus est, nec facile acquiescit in eiusmodi rebus ob nescio quos scrupulos. Scrupuli (quantum coniecturam aperit tenor vitæ totius) erant necubi communis seueritatis expers haberetur : ne quid priuatim indulgeretur sibi. Ut n. humana procliuitas coercenda in multis est, ne ultra desideria naturæ excedat, ita erat in Canisio stimulanda virtus, ne citra necessitatem plus æquo consisteret. Mansit igitur in eadem statione viuendo semper animo, & laborum auido, & inexplebili. quamuis grauior in dies cum ætate fieret valetudo : nec abstinit ab ordinario dicendi munere ante annum sæculi eius octogesimum octauum, cum iam vox, viresq; defecissent.

Sed & stylum tum maximè hortatu Patrum ad leuioris operæ lucubrationes resumpsit, præfertim ut limaret, ederetq; tot annis habitas tanto cum pietatis incremento conciones. Maluit

r ille

Austerus nimium sibi.

*Scribit Notas
in Euangeliis
Missarum per
totum annum.*

ille nouum ex earum succo opus condere, idq; latinè, quo latius permaneret vtilitas. Itaq; aiebat, quod iam vires minimè suppeterent ad concionandum, scriptitare aliquid, quod non nullis concionaturis ad Dei gloriam commodaret. Egregia sanè, versatuque dignissima confecit volumina duo, quorū altero in Euangelicas lectiones, quæ per totum annum Dominicis diebus; altero, quæ sanctorum feriis recitantur, notas seu meditationes explicuit, doctas enim uerò ac pias. Et quoniam nihil est diuini verbi meditatione ad propriū cuiusque, & alienum profectum accommodatus, & cum meditatione, itemq; cum prædicatione coniungendæ sunt preces, vt & poscamus à Deo, & poscere populum doceamus, quæ oportet, distinxit in capita ad meditandum per opportuna notas, & subiecit miro pietatis ingenio per appositas cuiq; meditationi, in primisq; notabiles preces. Harum Meditationum alteram partem seculi anno primo & nonagesimo edidit, biennioque post alteram: & illam Clero Friburgensi, hanc Senatui dedicauit. Alios præterea duos præclari vsus libellos, Exercitamenta Christianæ pietatis, & Manuale Catholicorum emisit. Ad

*Et alia opus-
culis.*

hæc

hæc pro more ille suo, quo cultu præcipuo sanctos venerabatur iis celebres locis, quibus ipse inhabitaret, Sanctorum Mauritij, & sociorum Thebaeorum Vitas, quia per ea loca Martyrio coronati, itemq; sanctorum Fridolini, & Nicolai Eremitæ Heluetiorum Germanico sermone conscripsit, haud mediocri erga Cælites illos publicæ pietatis accessu. Eadem lingua librum de sacra Cōfessione, & communione, & conciones in quatuor sacri Aduentus Dominicas, & in Natalem Domini vulgavit. Scribebat, & ad notos hortatorias literas, & interdum communiter ad Collegia præsertim quibus ipse instituendis adfuerat: illud Apostolorum Principis egregiè tenens. Iustum autem arbitror, quandiu sum in hoc tabernaculo suscitare vos in commonitione, certus quod velox est depositio tabernaculi mei. Commemorabat beneficentiam eorum, qui Collegia instituisent; vtq; erat ipse singulari quadam grati animi virtute præditus, hortabatur socios ad memoriam eorum conseruandam, gratumq; in eos animum perpetuò demonstrandum: deinde vt suo munere in custodia disciplinæ, & animis adiuuandis strenuè fungerentur. Non nullæ ex-

Et Epistolas ad Collegia abjectas.

tant id genus literæ, ac nominatim ad Pragenſes, ad Monachiennes, ad Oenipontanos Collegas; quarum huc partem non alienum erit adſcribere, vt ſanctiſſimi ac ſapientiſſimi Patris ſupremæ voces vndiq; perſonent Poſteriorum aures.

Ad Pragenſes

Et Pragenſes quidem præclare admonet non modo vt Auſtriacis Collegij Autoribus, ſed etiam vt Diuis Tutelaribus Ciuitatis grati ſint, vt qui ſint omni exceptione maiores ex cælo Patroni, & amici: & quorum potentibus, fidisq; ſuffragiis ſtare ad id loci, atq; durare eorum res certiffimum ipſe habebat. Quare gratioſa, inquit, & frequens apud vos memoria vigeat Diui Adalberti primi apud Boemos Apoſtoli, Diui Venceslai Principis, ac Martyris. Diui Clementis Patroni veſtri Apoſtoli, Diui Sigismundi Regis Burgundici, & aliorum quoq; ſanctorum, quorum nomina, & merita, vt ſanè iuſtum eſt, in Pragenſi Eccleſia tot ſæculis celebrantur, & quorum efficaci interceſſione multa vobis, veſtrisq; conatibus diuinæ gratiæ munera, mihi credite, ſubinde communicantur. Poſtremo etiam, atq; etiam rogo, vt quotquot apud D. Clementem habitatis, vocationis veſtræ memores, concreditam vobis Vineam Boëmicā
magni

magni faciatis, vestramque messem illustri loco Pragæ sitam indefesso studio pergatis excolere Christo auxiliante. Vita sit vobis irreprehensibilis, in qua præclarum luceat specimen sanctæ paupertatis, perpetuæ continentiæ, obedientiæq; religiosæ. Peculiariter autem patientiam, & caritatem vestram non Catholici modò, sed etiam Catholicorum hostes, falsique fratres re ipsa comperiant, nomen IESV videlicet per vos magis, magisque glorificari. Etenim non solum ad docendum, & concionandum, sed etiam ad crucem ferendam, & ad benè merendum de omnibus vos istuc vocatos, ac missos esse nunquam non meminisse debetis. Vigeat igitur in omnibus ille, quem P. N. Ignatius in primis postulat, vigeat, inquam, Zelus feruens animarum, quo præditi ea, quæ Christi sũt, sinceris procuretis animis: in hoc diligenter intenti, vt oues errantes ouili suo, veroque Pastori, quo ad eius fieri potest, in agro Boëmico restituantur. Amen, Amen. Senio rem Canisium, qui primum Collegij nostri lapidem iecit, in Christi nomine vestris & sacrificiis, & precibus Domino commendetis quæso.

In literis ad Monachienfes datis ipsemet aper-

*Ad Monachi-
enses.*

tè testatur exitum eius Collegij felicem sibi à Deo promissum. Sic enim ait. Ego certè, vt hoc obiter addam, Clementissimo Deo gratias ago, qui me ante inchoatum vestrū Collegium indignū precantem singulari consolatione perfudit, & gratiose promisit rerum nostrarum successum fore felicem. Hunc exitus postea comprobauit. Princeps Albertus viua voce simul, & scripto testatus est, cum affirmaret Societatē Iesu in Bauaria sua ad fidem Catholicam restaurandam, ac promouendam plurimum contulisse. Norunt & alij sapientes, publiceque fatentur post nostrorum aduentum diuinum cultū in Bauaria passim reflorescere: Ecclesiastica sacramēta sæpius, ac religiosius exerceri: religionem nouam obsolescere, veterem verò magis, magisque confirmari: Poenitentiae, & caritatis opera studiosius coli: maiorem bonorum studiorum curam in scholis haberi, retiusque passim iuuentutem Bauaricam in fide, & pietate Catholica prouehi. Hæc ego citra vllam arrogantiam scripta sic dici, & accipi velim, soli vt Deo, & veritati suus constet locus, & gloria debita tribuatur: vtque magis fidum aliorum probatorum hominum testimonium comprobetur.

Bene-

Benedictus bonorum autor Deus, quod ego senex, atque inter nostros omnes senior factus non modo videam, sed quodammodo gustem præfentes, dulcesq; fructus vestrarū manuum, quos quotānis ex Monachiensi horto collectos depromitis, & compluribus fidelibus vere salutares esse monstratis. Confirmet in vobis quod cœpit princeps benefactorū Christus, ac proprium Societatis nostræ spiritum in visceribus vestrīs augeat, vt nō vestram quidem vtilitatem, sed communem Bauarorum salutem, ac profectum animarum, præfertim in Clero, populoq; Monachiensi promouere pergatis. Quāto autem clementiores, ac munificentiores erga vos habetis Principes, tanto maiorem illorum meritis, eorumque præclaræ ditioni gratitudinem per vos exhiberi congruit: ita vt Bauarorum animis in fide, & virtute prouehēdis nihil anteponatis: diuinæ gloriæ propagandæ sedulo inseruientes. Caritatis legem auream Christus vobis eximiè commēdauit: sed & Paulus frequēter inculcauit. Hāc ipsam Monachij, & in reliqua Bauaria sic porro excolite, vt iuante Deo, multorū animas magis, magisq; lucrifaciat.

faciatis: ac simul oues errantes ad suum reducatis ouile. De me hoc vnum reticere non possum, & valde vobis commendatum cupio, vt quandiu nouum Collegium, ac Templum D. Michaëli sacrum durabit, Senioris Canisij vestri non obliuiscamini, talemque primum siue fabrum, siue Architectum vestris sacrificiis, & precibus Domino commendetis. Ipsi laus, & gloria sempiterna.

Ad Oenipontanos.

Deniq; OEnipontanos in hunc modum hortatur. Excolite porro, vt cœpistis, messem Tyrolensem, ac in ea cum prospera Domini benedictione pergite laborare. Commendo vobis, quoad possum, debitæ gratitudinis officium, quod nō solum Fundatoribus Austriacis, verū etiam aliis quoq; Patronis, & amicis, quos Christus non paucos tribuit, sedulo, & feliciter exhibere debeatis. Egregium vobis patet Ostium ad multos nobiles, & ignobiles, ad magnos, & paruos vtriusq; sexus homines Christo lucrificandos, atque in omni pietatis, & virtutis studio magis, magisque confirmādos. Igitur paratam vobis messem, eamque vberem libenter amate, & prouehite apud Tyrolenses: nec verbo solum, sed etiam exemplo ad meliora æmulanda charismata multorum informate

formate animos, quemadmodum Christus Dominus messis, & Societatis nostræ institutum, iustaq; amicorum expectatio sancta à vobis exigūt, & deposcunt. Mihi vero iam emerito velut seni, ac inutili operario haud parum beneficij contuleritis fratres, si Canisij vestri senioris memoriam vestris & sacrificiis, & precibus, quæ vestra est in me benevolentia, crebro interposueritis: illud spero procuraturi, vt viui, & defuncti primi Patris apud vos memoria non intermoriatur. Bene in Christo valete Patres, fratresq; Carissimi, ac eam præclaræ vestræ Vocationis rationem semper habete, vt professione pauperes, obedientia simplices, spiritu feruentes, & animarum zelo flagrantes multos in Christo filios generetis, ac nutriatis.

His vocibus, hisque curis infatigabilem sacer Christi Athleta cursum consummabat: multiplicabaturq; in senectâ vberis, bene patiens, vt quandiu superesset in se halitus, & Dei spiritus in naribus suis, diuina monita omnibus annuntiaret. Dum vero longè positos cohortatur socios, & supremis monitis instruit, nequaquam præsentis oblitus est Friburgenses. Itaq; eos dulcissimis his-

Ad Friburgenses.
ce verbis affatur. Diuinæ Maiestati, vt par est, gra-

f

tias

tias ago, atq; per vos carissimi fratres agi quoque percipio, quādo quidem cælesti præsidio factum est, vt indignus ego velut postremo in terris extruendo pietatis domicilio reseruarer, primumq; illi præficerer in hac mea vltima peregrinatione. Anni plures sedecim abierunt, quod obedientia duce Friburgum accesserim, illicque manserim factus velut præcursor aliorum, vt partim viua voce, partim calamo, & scripto in hoc agro Dominico laborarem, ac præsertim in spectabili templo D. Nicolai euangelizarem. Agnosco fanè ingens beneficium Domini, cui visum est me senē hoc præstanti inter pagos Helueticos loco tandiu alere, ac benignè tantisper fouere, donec ætas ingrauescens inutilem fere operarium reddidit, vt palam in Ecclesia docere, ac Dei populo seruire prohibear. Igitur confectis aliquot annorum laboribus, ad maiorem senilis vitæ tranquillitatē adspirare debui, meq; multorum hominum cōuictui, atque familiaritati necessitate magis, quā voluntate coactus ita subduxi, vt vitam priuatā agerem, velut sarcinas meas collecturus, ac peregrinationi huic finem impositurus, ne alioquin vocatus à Deo in patriam, imparatus proficiscar;

Atque

Atque utinam licuisset mihi in ministerio meo
 Friburgensibus ita præluere, sicut Collegij, &
 Prouinciæ nostræ seniore[m] facere oportebat, ut
 caritate, & vigilantia me cunctis præsentibus,
 & absentibus accommodarem, vitæq; perfectio-
 ris exemplar iunioribus declararem. Igitur do-
 mesticos fratres amanter moneo, simulq; rogo,
 ut quod à me domi, ac foris hac in parte neglectū
 fuit, virtute illi sua suppleant, suisque laboribus
 in Christo compensent. Excubias agite non so-
 lum, ut hoc oppidum, eiusq; ditionem in fide sa-
 na confirmetis, verum etiam, ut vicinos lupos, &
 vrsos perpetuo insidiantes gladio spiritus arcea-
 tis. Præsentem hic Clerum, & Senatum reueren-
 ter obseruate, & iuuentutem vobis concreditam,
 tum in studiis, tum in Catechismo, omniq; vir-
 tute prouehere pergite: nec minus adultis, quam
 iunioribus ad Catholicam pietatem instaurandā
 verbo, exemplo, & sacramentis simul operam
 date. Præterea nequaquam vos obliuio capiat
 eximij Patroni, cuius memoria in benedictione
 est Domini Francisci Bonhomij Vercellen[s]is E-
 piscopi, Legatiq; Apostolici, ut de præsentē Hel-
 uetia, ita & de societate nostra optimè meriti. Hu-

Franciscus Bō-
 homij laudat.
 1547.

ius quidem singularis prudentia, & integritas in reformanda Ecclesia, tum fauor, & amor mirificus erga Friburgenses effecit, vt Gregorius XIII. Pontifex Maximus nostros huc iusserit destinari, cum nihil tale cuperemus. Iudicauit enim operæ pretium, vt insignis hæc Respublica societatis nostræ industria, & studio, velut inuietum extaret Domini propugnaculum, seque fortiter aduersus imminentes aduersarios in pietate Catholica tueretur. Quare nostrum est, fratres, sancto dicti Episcopi proposito, iustoque desiderio, simulq; præclaræ Friburgensis Senatus, ac populi expectationi facere satis, vt quotquot in Collegio nouo sumptuose nobis, & eleganter fabricato, cuius fundamenta ego benedixi, per Dei gratiam vnquam commorabuntur, se talibus fundatoribus, ac Patronis gratos, & in hac ampla messe fidos operarios præbeant, qui pacis, bellique tempore factis potius, quàm verbis se officij sui memores esse declarent. Cum v. caducum corpus meum, quod vermium cibus esse debet, terræ mandaue-
 ritis, si apud vos quidem de vita migrauero, animam in primis immortalis Deo commendare nõ desinatis: vt ego per diuinam misericordiã emaculatus

culatus electorum sacerdotum consortio aggre-
ger; ac idem pro vobis vestroque Collegio, &
Oppido Dominum precer in regione viuorum
fiat, fiat.

Sed ego haec res à Canisio gestas exequu-
tus, tametsi promptum est arborem ex fruge nos-
se, tamen facturus operæ pretium videor, si ante-
quam excessum referam, ipsum met Canisium, &
ipsam per se, quasi stirpem, vnde extitere fructus,
coner sub aspectum ponere. Ac principio illud
ponendum est, quæ tria procuratorem animarum
perficiunt, suntque agendarum rerum præsidia
maxima, sciëntiam primum humanarum rerum,
ac diuinarum, Tum eloquentiam: Postremo illu-
strem virtutem, in Canisio sane fuisse eiusmodi,
atq; ita inter se cohærentia, inuicemq; complexa,
vt nihil ad speciem pulchrius, nihil ad agendum
aptius iure quisquam desiderarit. Secundum sci-
entiam componebatur vita: ex vtraq; manabat e-
loquentia. Quippe sciunt multi, multiq; dicunt,
neutriq; faciunt, & peccatum est eis. Faciunt qui-
dam, sed scientia eos, aut eloquentia destituit, &
damnum est proximis. Canisio scientia erat nor-
ma viuendi, vita dicendi. Non enim præclarius
f 3 sciuit,

*Virtutes Cani-
sij.*

*Perfecta in illo
Evangelice
Procuratoris
forma.*

*Doctrina eius
rara.*

sciuit, quam sanctius vixit: nec docuit maiora, quæ fecit. Doctrina quæ, & quanta fuerit, ipsa hodieque docent monumenta. Fatebantur passim Hæretici olim, qui fieri non posse rati, ut error in tanta eruditione subesset, non latere eum aiebant, sed nolle promere veritatem. Declarabant tempestatibus eius doctissimi, ac maximi viri, Ioannes Gropperus, Ruardus Tapper, aliique Louanienfes Doctores: Cardinales Stanislaus Hofius, & Sirletus: Societatis Præpositi Generales: Nuntij, Legatique Pontificij: Pontifices ipsi, & Imperatores: demum Dynastæ, & Antistites eminentissimi, qui, si qua in re consilio opus esset, si quid iudicandum obscurius, si quid scribendum subtilius ad sapientiam illam reiiciebant.

*Eloquentia
magnifica.*

Eloquentiam quoque scripta, quæ extant, loquuntur. Nec temerè inuenias seculo illo, quamuis eloquentissimo, qui de grauiissimis rebus tam apte, grauiusque, & quantum Maiestatem argumenti decebat, eleganter, copioseque scripserit. Fluit beata copia pleno quasi alueo: nihil in ea asperum, ac tortuosum, procul amœnitates ineptiarum, nec tamen est inamœna: sed vis adest, & cum dignitate robur: antiquitatis quandam fan-

ctura.

ctitatem spirat, lectoremque iucundissimè tenet;
 & inquam fertur ipsa partem, secum volentem
 rapit. Talis erat, & viua dictio de loco superiore;
 eo quoq; rapax magis, & efficax, quod eam actio
 decora, & modesta pronuntiatio animabant. In-
 de populorum concursus: inde nomen ei Catho-
 licus Prædicator: inde commutationes morum,
 & vitæ, & sectarum euersio, & restitutio religio-
 nis: quod vnum est Christianæ facundiæ mini-
 me fallax documentum. Neq; enim multitudi-
 nem inani aurium delectatione capere, & lingue
 volubilitate tenere suspensam recte eloquētiam
 dixeris, nisi adulterinam, cum quod Euangelici
 Oratoris est nihil efficiat. Memoria Canisio erat
 prompta, inexplebilis, apprime fidelis ac tenax.
 Ingenium morosius, nequaquã cogitationibus
 primis contentum. In lucubrationibus maioris
 operæ tantum ponebat curæ, vt mirarentur noti,
 quî fieret, vt valetudinem nõ prorsus pessum da-
 ret. Quippe magnitudine iudicij videbat quid ef-
 set optimum, & perfectionis vbiq; studio, ad id,
 quod videbat, consequendum repetitis conati-
 bus nitebatur. Nam si cui primo statim impetu
 abso-

*Nota Vera elo-
 quentia concio-
 natoria.*

*Accuratio in
 condendis le-
 bris.*

absolutio, ac summa proueniat, eum ego extra humanorum fortem ingeniorum posuerim.

*Haud minor in
vita sua insti-
tutione.*

Gemina in cultu virtutis ratio, comparq; iudicium erat, sincerum, exactum, atque adeò scrupulosius citra angorem. Nimirum Maiestatis sacrosanctæ Numinis notitia ad cultum eius accuratorem, & Theologica subtilitate ad exigendum ab se seuerius officium, nõ ad vlla ex parte laxandum (quod quidam peruersissime faciunt) utebatur. Prudentia siue in administratione domestica, siue in iuuandis animis, præsertim in excogitandis viis tum conseruandæ, tum restituendæ religionis Catholicæ sane multa. His dotibus strenua nauitas, & solers addebatur industria. Laborum ad miraculum patientia. Temporis quantum cuiusquam pecuniarum, auaritia: vel inter cibum serua dictare, & inter arduas peregrinationes opera, quæ summam quietem poscerent, commentari, iudicare, literis consignare: multa simul moliri, Prouinciam regere, publicis religionis rebus grauissimis occupari, concionari, scribere: quæ singula quamuis naui hominis capacitatem expleant.

Prudentia.

*Patientia laborum.
Temporis parsimonia.*

Occupationes plurimæ.

*Figura corporis
græua.*

Accedebat illo digna animo, ingenioq; figura corporis.

*Modestis ex-
terior.*

*Lingua mode-
ratis.*

*Candidus ani-
mus.*

dire iussus. Sobrietatis constantiam nullæ locuple-
tum, magnatumque, quas cogebatur interdum
subire, de suo gradu dimouebant epulæ. Neq; ea
tñ siue per ostentationem leuis, siue per tristitiam
onerosa conuiuis, sed ab religiosæ comitatis de-
linimento, cæteræq; vitæ conuenienti, illustriq;
tenore venerāda, & amabilis erat. Vultus, conspe-
ctus, incessus, gestus, & quicunq; motus ad Chri-
stianam humilitatem, & seriæ personæ speciem
compositus. Cultus corporis, atq; amictus Euan-
gelico pauperi consentaneus, procul à sordibus,
sed multò magis à nitore; neglectior, quam cu-
riosior. Oratio cum maturitate lenis, & sine au-
steritate grauis. Risus perrarus, isq; grauitate con-
ditus, idemq; non nisi index humanitatis, & cari-
tatis in tempore condimentum. Lingua in qua
emendata perfectionē merito statuit S. Iacobus,
planè sancta, nescia nugarum, in mediis aulis re-
ligiosa, vbiq; cælestia laudum diuinarum mella
manans. Candidus, ac liberalis animus: ad inna-
tam bonitatem addita bonæ simplicitatis volun-
taria cultura, diuinæque ante omnia perfectione
gratiæ. Benignus in existimatione, ac prædicatio-
ne alienæ virtutis. Gregorium quidē Rōsephium,
& Pau-

& Paulum Hoffæum, quorum alterum in concionibus Augustanis, alterum in Prouincialatu successorem habuit, miris laudibus, longeque sibi anteferens, extollebat: atque ita ingenuè, nihil ut ^{Ingenua benignitas.} ambigeres, quin ex animi sententia loqueretur. Sapiëntiam quoque, ut sine fictione didicerat, ita sine inuidia communicabat, aliena opera exponens, sua inuenta conferens, extimulans hos, alios iuuans ad scribendum, & edendum, quæ salutaria publice forent. Minimè erat suspicax, minime malum cogitans: ex bonitate, innocentiaque sua quicquid offerretur vel in optimam accipiebat partem, vel interpretabatur quam mitissime. De nemine conqueri, multo minus obtrectare cuiquam, vel cum quopiam quamuis in religionis certamine altercari.

Insignis erat mansuetudo: ipsos ex animo miserabatur Hæreticos, & deterrimum quemque plurimum: pro quibus & faciebat assiduè, & vndique conquirebat ad Deum preces. Habuit mansuetudinis promendæ campum præter maledicta, & calumnias foede contumeliosas Hæreticorum, cum Ingolstadij olim, tum postea Augustæ ab iis, quos minimè oportebat. Quorum ob-

tractationibus, & offensis aliud nihil præter ob-
 seruantiã, caritatem, honorem omnem & ver-
 borum, & officiorum rependebat, socios admo-
 nens, vt quatenus decori religiosa ratio pateretur
 ad demerendos eos nihil omitterent. Habuit etiã
 nonnullam in societate materiam in eodem ge-
 nere; cum Viennensis Rector suspicionem esset
 ingressus eũ sibi Prouincialem parum propitium
 esse: quod contra erat. Nihil enim malebat amã-
 tissimus Pater, quam studiis eius obsecundare,
 quæ erant optima illa quidem, sed interdum ar-
 dentiora, extraq; id temperamentum, quod Ca-
 nisij vellet modestia, cui declinandæ offensionis
 antiquissima cautio erat. Igitur vt suspicionem
 talem amoliretur, & Rectoris erga se fiduciam a-
 leret, quid non agebat, quid non dissimulabat?
 Cuius &angebatur angore, ferens ægerrime sua
 causa quicquam illi iniucũdum accidere. Recto-
 rem alium Oeniponti iã perfunctus ipse Prouin-
 cialatu, cũ pro suo munere (namq; admonitor
 erat) ex consiliariorum sententia quædam esset
 admoniturus, antequã verbum faceret, veniam
 precari non omisit: iterumque vbi quàm lenissi-
 me quæ necessaria erant scripto exposuit, mode-
 stissi-

stissime sibi rogavit ignosci. Cumque ille item scripto primum placidè respondisset, dein grauius se offensum ostenderet, non tulit mitissimum Canisij pectus Præsidis sui, quem loco Christi intuebatur, dolorem. Coram adiit, perq; benigne ita alloquitur. Libellum exararam, per quem tuo responderem, sed postea rupi, quia inter nos caritas membrana non eget. Quæ antè proposui non eo feci, quo vitio tibi verterem, sed vt occasionem sapienti darem Collegij statum per temet, vel alios explorandi, quæque viderentur constituendi. Inter quæ, cum etiam num commotior ille perseveraret, Canisius ad extremum, quamquam nulla in re offensum iure credebat, tamen vt præcepto Christi obtemperaret, qui monet reconciliandum esse fratrem, non modò qui nos offenderit, sed etiam qui quid aduersum nos habeat, vertit se se ad preces, veniamque institit per mansuetudinem Domini etiam atque etiam rogare. Ita quæ iunioris hominis, & filij, totque nomini- bus inferioris erant partes, senior eas, ac Pater, tantoque superior vltro suscipit, ne quid cui ex se quamuis extra culpam suam, minus lætum resideret. Prodibant officia hæc ex animi ingenua

simplicitate, verissimaq; submissione Christiani viri.

*Virtutes qua-
tuor in Canisio
eminent.*

Et quidem, ne per singula obiens, longum faciam, quatuor inter omnes eminere maximè cōperio Apostolici huius viri virtutes, Humilitatē, & obedientiam, vtramque simplicitate pulcherrima decoratam: tum insigne precandi studium: postremo diuinæ gloriæ, & salutis animorum, religionisque tuendæ, ac propagandæ immensum ardorem. Nihil iterari attinet de repudiatis tanta constantia honoribus, & muneribus amplis. Quæ sine dubio plura ad eum quasi facto agmine conuolassent, nisi planè alienum, & inexpugnabilem animum, qui rerum potiebantur, perspexissent. Aulas quoque quantum defugerit, indicatum est. Illud hoc loco addiderim, cum esset in scribendis literis sanè impiger, tamen sæpè fuisse extimulandum, & tantum non se uero præcepto cogendum, vt ad Cardinales Varmiensem, & Augustanum, & alios responderet, qui cū sanctissimis eius literis vnicè recrearentur, apud Generales Præpositos haud sine querimonia negligentiam accusabant. In Romana etiam Curia expectebantur literę eius: ille tamen ad neminem ni-

*Prima Humi-
litas.*

si vo-

si voluntate Præpositi, ad quem & ipsas mittebat
litteras, scribendum sibi putabat : ne dum ambi-
tiosa aucuparetur officia, atque superuacaneis tē-
pus perderet. Ad ipsos societatis Præpositos, vbi
deerant negotia, nihil dabat litterarum; nisi extre-
mo anni pœnam noxarum anno exacto concep-
tarum, & bonam precationem ad annum sequē-
tem perfectius exigendum suppliciter rogans. I-
taque fuere etiam ex ipsis, qui iuberent ad se certis
interuallis litteras dare, vt vel sic reuiferent, & de
valetudine docerentur. Ad hæc summissio animi
simplex, ac bona eo fit palam, quod iã senior sic
quasi Tyro Confessarios adibat, eisque non pec-
cata solum expianda, sed conscientiam omnem
quamuis iuuenibus, & quos pueros ipse institue-
rat, vt doceretur, ac regeretur, explicabat, quod
Ferdinandus Alberus, & Franciscus Rocca satis
experti, hodieque haud sine quodam suo rubore
testantur. Et quidem Rocca Amanuensis eius, vbi
creatus Sacerdos est, præ reuerentia tanti Patris, ne
Iudicis in eum partes vsurpare peregrè cogeretur,
absolutoriam in Sacramento pœnitentium for-
mulam dedita opera omittebat discere. At vbi
primum per eam excusationem ad euntem Patrē
reiecit,

reiecit, recessit ille tum quidem tacitus: sed redit paulo post, scriptamque in man^u formulam tradit, & sedere iusso ad pedes abiicit se se. Versabat sæpe, & cogitatione, & ore Christi vocem, Nisi efficiamini sicut paruuli non intrabitis in Regnū cælorum. Libentissimè simul cum paruulis versabatur, & eorum simplices animos cum fidei rudimentis, & salutaribus imbuebat monitis, tum Sacramento Pœnitentiæ expiabat.

Secunda Obedientia.

Ecclesia iussis.

Pontificibus summis.

Humilitatis præstantiam perpetua eius seu soror, seu filia clariorem facit Obedientia, quæ summa in omni genere fuit. Ecclesiæ Catholicæ iussa sic obseruabat; vt quoniam potestas facta erat Hæreticos libros legendi solenni formula ad impugnandum, summopere caueret, ne quando eos alia mente tractaret, non modò curiositatis, sed ne discendi quidem, si quid rectum haberent. Parerat in familiari cōgressione, & vsu cum ipsis Hæreticis cautio, & duntaxat ad eorum cōuersionem, idque semper præfenti cogitatione ac studio referretur non sine morsu, atq; dolore, si quando videretur sibi alterutra in parte minus attentus fuisse. Aduersus mandata summi Pontificis habebat se planè tanquam à Christo profecta essent.

sent. Sæpius fuere per Aquilonares Prouincias ob-
eundæ viæ longissimæ per imbres, per gelu, per
hominum iniquissimorum iniurias, nunquam
tamen tergiuersatum reperi, nunquam modicu-
iuspiam moram interposuisse. Quantæ obedi-
entiæ fuit ille dolor, quod Ferdinando Imperato-
re, vti supra demonstratum est, postulante, vt è
Polonia in certam diem reuerteretur, non subiif-
set sibi respondere, diserteque explicare obeditu-
rum, nisi Pontificis mandatis teneretur? Quantæ
conatus ille contra Magdeburgenses Centurias
scribendi? cùm se nunquam putaret obedientiã
satis implere, nisi magis quam pro virili, ac prope
supra vires laborem contenderet? Vsq; eo dista-
bat ab eorum ignauia, qui iussa maximarum po-
testatum ad desidiã, licentiãq; nutrimenta ver-
tunt. Habebat hoc etiam miri Canisij obedi-
entia, quod per maiorum potestatum imperia ne-
quaquam absolutum se, exemptumque putabat
rectione, ac iussis Inferiorum. Norat enim, quæ à
Deo sunt, ordinata esse. Itaq; non modò nunquã
vt Præpositi Generalis eluderet nutus, Põtificum
obtendit imperia: vel Generalis mentem Prouin-
cialis opposuit studio: sed potius illorũ præcepta

*Pontificibus
summis.*

*Minoribus etiã
Præsidibus.*

u

ex

ex horum interpretatione capiens, efficiebat conatu, vt omnia pariter quam cumulatissime exqueretur.

In gubernatione Prouincie.

In regenda Prouincia nihil habebat molestius, quàm si qua in re, vel per moram literarum, vel subite deliberationis necessitate cogeretur interdum Præpositi carere sententia, & sequi suam: quanquam ne tum quidem suam ferè sequebatur. Decretos sibi à consiliis, grauioresq; Patrum alios sedulò consulens, viam inueniebat exercendæ vbiq; obedientiæ; vt in his quoque, quæ mādaret, administer magis, quam autor esset, nec prius iubentis, quàm parentis obiret partes. Idcirco etiam optabat, & postulabat assiduè Visitatores mitti, & missos excipiebat, vt Angelos Dei: nè vt ageret nihil, quod non oculi Præsidum vel præirent, atq; dirigerent; vel sequerentur, atque corrigerent. Fuit in Prouincialatu aliquis Patrum cooptandus in partem laboris ad scribendas literas: noluit suæ lectionis id esse: sed integram rem ad consiliarios reiecit. Quod & ad fugam exercēdi Imperij pertinet: & nequid in legendo indulgeret priuato studio, si quod erat, vel potius, cum perinde aduersus omnes animatus esset, ne ancipiti

pati deliberatione fatigaretur. Inter Augustanas conciones dubitabat an esset lustranda Prouincia, ab Roma petebat responsa collectis in vtrâq; partem non ab se, sed à socio suo, missisq; rationibus. Præuidebat quæ Dynastas ex se pro temporum varietate petituros verosimile erat, præoccupabatq; sciscitari Præpositi Generalis sententiam.

Et quoniam ex abundantia cordis os loquitur, plenæ sunt eius Epistolæ his vocibus. Faciam quicquid Deus per meos superiores constituerit. In obedientiæ sanctæ decreto libenter acquiescā. Obedientia mihi ex quocunq; loco, vbi me collocet, faciet Paradisum. Hoc esse officij mei proprium fateor, vt quæ statuunt, & mandant mei superiores, exequar. Vt nihil discedam à præscripto sanctæ obedientiæ. Non recuso laborē quem obedientiæ sanctæ deberi scio. Non eligam in Domo Domini esse aliud, quam iumētum apud te (Lainium Vicarium alloquitur) omnibus diebus vitæ meæ. Fiat Domini voluntas, & obedientia sancta per nos impleatur in omnib⁹. Dabit Deus his quoq; finem, & ego, vt spero, moriar filius obedientiæ in Christo Iesu Domino nostro. Valeant studia, si ab his auocat obediētia, cui me

*Formula pnt.
cherrima qui-
bus obedientiā
suam signifi-
cat.*

totum debeo. Erit mihi semper acceptissimum quicquid obedientiæ sanctæ visum fuerit. Ex voluntate superiorum totus pendeo, quorum voluntate nihil habeo antiquius quomodocunq; de me tandem statuam. Fiat voluntas Domini in omnibus. Ego maioribus obsequi pergam, quicquid imperarint Christo auxiliante.

*Obedientiæ vni-
dig. perfecta.*

Prouincialatu defunctus, simplici, inexplorata, cita, perfecta q; obedientia docilitatē vel nouitiorum primam ac facilitatem superauit, & quidem in rebus, quæ magnā, iustamq; videbantur offerre causam sin minus tergiuersandi, certē ad superiores aliquid deferendi. Etenim non semel euenit, vt Generali Præposito, cū ex Prouinciali cognouisset, quæ is de Canisio decreerat, nullo modo probarentur; vt cum Augustam ad cōfessiones audiendas, cum Oenipontum ad conciones missus est: ille autem celeritate obediendi præuenerat Generalis mandata. Quantum illud sacrificij fuit, inchoatum de sancto Petro opus ad tenuissimum nutum abiēcisse, cum quæ de sancto Ioanne, atq; Deipara edita erant, tanto cum plausu, & bono publico legerentur? Quantum illud septem annis Oeniponti perseuerasse? septē-
decim

decim Friburgi nobili quidem in ciuitate, angulo tamen Prouinciæ: nec celebriorum vrbiū lucem, nec vlla Collegiorum maiorū solatia, nec leuamentum ex peregrinatione vnquam quæsiuiffe? cū tamen primis earum terrarū assuetus esset conuentibus, & in perpetuo discursu plerunq; egisset ætatis; atq; adeo Præpositi Generales vltro cohortarentur, vt subindè respirandi causa, & valetudinis roborandæ, quo voluntas inuitaret exiret. Sed ille nec benignitate Præsidum vti voluit, nec valetudini suo magis, quàm Præsidū arbitrato consulere: ibi iucundissime degens, vbi obedientia collocaret. Itaq; in literis quibusdam Friburgo de Germanicis rebus nihil habere significandum ait: quia de tota Prouincia semotus, inquit, & in hunc extremum quasi angulum retrusus videor: sed non sine præsentī consolatione, quam sancta nobis obedientia meritò præbet.

Eodem pertinet modestia, & veneratio, quam cum Præpositis agebat. Si qua de re sententiā suā exponere iuberetur, Veniam antè, postque expositā sententiā precabatur, testificans integra se velle oīa Præpositorū iudiciis, & potiora ea se habiturū: nec deinde aliter gerebat se se, quam si nihil ea

*Observantia
erga Præpositos.*

res ad se pertineret. Eodē deniq; pertinet alacritas, qua opera subiiciebat censuræ omnium, & ad aliorum accommodabat gustum. Nam ideo in opere Mariano paulò aliam tenuit differendi rationem, ac viam, quam in Ioanne Baptista tenebat, quod id cognouit aliquorū magis palato arridere. Totus igitur ex obedientia factus, totus ex humilitate vtraq; sincera, mireque simplici. Eademq; virtutes optabat, ac Deum precabatur vt in Societate nostra in primis florerent. Intelligebat nimirum per illam Sanctorum, qua plenus erat, sapientiam, eas esse maxime capacē celestium donorum materiam, familiaritatis Dei conciliatrices, beatæ pacis tranquillitatisq; parentes, atq; custodes; rerum deniq; bene, & feliciter agenda- rum firmissima fundamenta.

*Simplicitatis
per studiosos.*

Consueuerat supremo tempore ad Tyrones Landspergenses quot annis Friburgo piorū quid monitorum, & ad perfectionem vtilium religio- sæ strenę loco sub nouum annum perscribere: in- terq; alia pulcherrimum illud impense commē- dat: vt omnes, qui in Societatem dant nomē, ma- ximeq; docti, iamque rebus agendis exercitati ad exemplum proponant sibi puerum Iesum: & o-
bedien-

bedientiam promptissimam, & sapientissimam simplicitatem, quam tenera in ætate ille præstitit, imitari omni ope studeant. In quo cum iam inde à primo matris cōceptu thesauri fuissent omnes scientiæ, atq; sapientiæ Dei, tamen ad decorum se ætatis accōmodans, nec emanare sinens immensam illam lucem, subditus, & obsequentissimus Iosepho, & Virgini Matri erat: & quamuis haud dubiè meliores ipse rerum efficiendarum vias, quæ quo interdum modo imperabantur, nosset, nihilo tamē minus aliena placita obedienter, ac simpliciter sequebatur. Quam obedientiæ formam Canisius haud magnificētius verbo proponebat iuuenibus, quam senior ipse tenebat. Quippe videre erat grandem natu senem, cuius per omnes Ecclesias (hoc enim maximus eum vir Cæsar Baronius Cardinalis ornat Elogio) laus in Evangelio erat; cuius vel conspectum ponebant in beneficio pleriq; Catholicorum, & tanquam ex oraculo edita responsa accipiebant, intra septa domestica velut vnum è numero suas obire vilissimorum ministeriorum vices, purgare scopis domum, tergere in coquina lances: dormire, surgere, vesci, omnia demum ad alienum nutum, hoc est legum, ac Præsidum facere. Quanti

*Societatem
quanti faceret.*

Quanti verò ipsam Societatem faceret admo-
net locus, vt coniectādum subiungam. Nunquā
fere incidit eius mentio, vel vocationis, aut obe-
dientia, quin sanctam Societatem, sanctam Vo-
cationem, Obedientiam sanctam appellet. So-
lennis ei formula salutandi socios erat, vt in vtro-
que homine læti agerent in hac sancta Vocatio-
ne. Apparet è susceptis pro tuendo instituto di-
micationibus apud Dynastas; & perpetua vigilia,
atq; constātia ne quid contra leges, moresq; per-
mitteret. Cuius generis quam frequentes, quam
spinosæ occurserēt molestia, æstimare nemo po-
test, nisi qui B. Ignatij decreta de fundandis Col-
legiis, & Fundatorum ingenia norit: quæ tempo-
ribus iis difficiliora etiam tractatu erant, quod
nōdum vsus lucem addiderat, & viam strauerat
legibus nostris: & in maioribus Colonorum sa-
crorū angustiis perstudiosi publicæ utilitatis Ma-
gnates omnia putabant nobis cuiusq; modi mu-
nera, conditiones quaslibet subeundas. At Cani-
sius, quanquam inexpugnabiles interdum diffi-
cultates circumuenirent, spem tamē, & animum
diuina obfirmans fiducia, aiebat, Vindicanda est
Instituti huius libertas: inhærendum præscriptis
legi-

*Constantia in
tuendo insti-
tuto.*

legibus, præuertenda pericula, & incōmoda quæ
 pacta illa secum afferre videntur. Potens est inte-
 rim Deus facere supra quam credimus, & intelli-
 gimus, præsertim sacrificiis, & precibus multorū
 intercedentibus. Cū de progressionibus Socie-
 tatis, rebusq; ab ea prospere ad Dei gloriam gestis
 cognoscebat, miris gaudiis implebatur, & ad re-
 damandum, ac laudandum accendebatur om-
 nium bonorum fontem; sic vt multis deinceps
 diebus residuo inde piæ dulcedinis gustu perfru-
 eretur. Indixerat quondam Lainius Generalis pro
 suæ administrationis, ac totius ordinis prospero
 cursu singula sacerdotibus sacra, & alias sacerdo-
 tij expertibus quadam portione preces. Modesta
 nimis, ac restricta ea Canisio visa præscriptio: se-
 ptena malebat sacra persolui, & alias preces ad eā
 rationem multiplicari, vt septiformi spiritu Deus
 augetet, confirmaretq; lectionem, functionemq;
 Præpositi, curaturumq; se professus est in Prouin-
 cia sua, vt vberior pensio esset. Seculi anno 94. cū
 præter multorum opinionem Societatis conuē-
 tus Generalis exitum Romæ mirè pacatum, & o-
 ptatissimum habuisset, erupit in has gestientis a-
 nimi voces. A Domino utiq; factum est istud, Ro-

*Gaudium ex
 Societatis pro-
 spero cursu.*

ma etiam obstupescente, & non minus Pontifice Maximo, cui hoc quidem æuo debemus plurimum. Mirabilis ergo Deus in seruis suis, qui noua submisit præsidia confirmando corpori Societatis valde salutaria: nouamq; præbuit lucem & infirmis, & robustis, paruis & magnis conuenientem, atq; peropportunam. Pugnet igitur aduersus immanes Turcas Germania: tumultuetur cū suspecto Rege Gallia. (Nōdum enim Henricum Quartum Pontifex Catholicis restituerat) furant atque infrendeant insani Hæretici, vt se perfidos Ecclesiæ desertores esse demonstrent. Nos velut in portu nauigantes in salutari nostro Iesu respicemus, & ad cælestem, quæ non procul abest, patriam fidenter aspiremus. Quo maioribus diuinæ bonitatis muneribus cumulamur, eo lætius oculos attollentes ex animo decantemus illud, Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum. Quæ fratrum coniunctio supra petram fundata, & cum Maiorum autoritate copulata, nullis humanis viribus, sed neque diabolicis machinis potest labefactari, Christo vincēte semper in filiis obedientiæ, & Crucis amatoribus ab eo sanctificatis.

Hæc

Hæc de Obedientia, pietateq; erga societatem
 Canisij: cuius singularem modestiam, ac submis-
 sionem satis etiam studium precum declarat. Ut
 quisq; enim maximè diffidit viribus suis, ita stu-
 diosissime ad facienda vota confugit, per quæ cõ-
 ciliet alienas. Vocatus ergo ad institutum hoc
 quærendarum Deo animarum, altè sibi demisit
 in pectus, ac sæpe cogitatione versabat, nihil ve-
 rius esse, quam quod vnicus affirmavit Magister,
 Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum
 multum. Quamobrem frequẽtem, aut assiduum
 potius Orationis studium adhibebat. Id quippe
 necessarium existimabat, vt & ipse, qui semina-
 bat; & is, qui bonum semen excepturus esset, gra-
 tia Dei præueniente, & cooperante, & subsequẽ-
 te iuuaretur, qua veluti cęlesti pluuia terra quam-
 uis sterilis perfusa, & irrigata nõ raro salutare fru-
 ctus efferret. Per sacram vero Orationem non ac-
 cipi modo, & conseruari, sed augeri, ac perfici o-
 mne donum, quod à Patre illo luminum tribui-
 tur, cum extet Veritatis oraculum, Petite, & acci-
 pietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Intueba-
 tur Apostolorum exempla, & in primis Doctoris
 Gentium, qui perpetuam cum Ministerio suo fa-

*Orationis stu-
 dium in Cani-
 sio quæritur.*

*Necessitatem
 orationis consi-
 derabat ad lu-
 crã animarũ.*

*Imitabatur
 apostolos.*

*Et P. Petrum
Fabrum.*

ciendarum precum consuetudinem studiose cō-
iunxerant. Igitur non vniuersè modo, sed ad sin-
gulas actiones implorandę opis diuinę adiunge-
bat curam, neq; eam rudem, ac simplicem, sed ex-
imiam, atq; multiplicem. Hauserat penitus om-
nes à Petro Fabro eminētissimo huius discipline
Magistro obseruatas vias; præsertimq; iis vteba-
tur in conciliandis hominum animis, & itineri-
bus faciendis. Nam quemadmodum qui vulgo
ad cuiuspiam gratiam tendunt, per eius propin-
quos, ac necessarios facile aditum sibi aperiunt,
ita animarum Apostolicus captator agendum si-
bi statuebat esse cum Deo, sanctaque Deipara, vt
cum illarū parentibus: deinde cum Sanctis, apud
quos præcipua singularum earum tutela esset, tã-
quam cum fratribus, ac sororibus: denique cum
Angelis cuiusq; custodibus, velut cum Pædago-
gis, ac Magistris. Multum autem in custodibus
hominum exorandis Angelis reponebat, quod
multifariam ij præparare, quibuscum agendum
est, animos; vimq; inimicorum, & oppugnatio-
nes arcere possint, ac vincere.

*Pulchra oran-
di ratio in istis
verbis.*

In habendis verò itineribus obuia quęque, vt
sic dixerim, expiabat, & consecrabat. Nam cum

Mon-

Montes, plana, agri, vineæ, villæ, ac cetera huiusmodi occurrerent, Deo gratias vice, ac nomine possessorum, & incolarum agebat: eisdemq; veniam postulabat, si ipsi nescirent, negligenter grati esse: Eisdem postremo necessaria ad salutem, & ad suas rectè explendas partes auxilia implorabat. Eadem munera agendarum gratiarum, veniæ, & opis poscendæ, vt susciperent, supplerentque Angelos per ea loca custodes cõprecabatur. Nihilo segnius vbi primum ad oppidum, Prouinciam, aut Regnum aliquod perferretur, Præsides eorum locorum Archangelos, & clariores apud eas gentes venerabatur Sanctos; & inuocabat, vt & incolis, & sibi adesse boni, propitiique vellent, dum inibi legatione pro Deo fungeretur.

Ex hoc instituto facile consequeretur Canisius, vt assidue inter superos magis, quàm inter mortales habitaret: interq; agendas res non modo suauitas, & quidam quasi floridus pietatis succus non elangueretur, sed etiã vireret pulchrius, & effloresceret pabulo ex actione ipsa petito, quæ perfectissima est Beatarum Mentium, quæ simul in ministerium humanæ salutis missæ semper vident faciem Patris, quoad humana tarditas pati-

*Tom. ei. Sicut
oratio.*

tur, imitatio. Ex ipsis Canisij epistolis haud obscure intelligere est, quam vndiq; sacrarum argumenta precatioñ arriperet: quam inter opus ab consuetudine Dei non recederet, quam per omnia sibi ad illum faceret gradum. Interferit enim creberrimas, mireque dulces, spirantes, ac pro argumenti modo varias preces: nunc gratias agens, nunc veniam implorans; nunc sibi, nunc aliis, de quibus est sermo, lumen, aut vires, aut dolorem peccatorum, aut alia pro tempore, ac loco rogās aptis a deo formulis, vt qui accuratè obseruet, preclaram inde precum, earum, quas missilium instar Iaculatorias Magistri Virtutis appellant, summoque opere, ac iure laudant, colligere syluam queat ad omnes vsus. Per frequētes illæ sunt. Deus in gloriam suam conuertat studia nostra. Totum cedat in honorem Dei, & animarū salutem. Deus æternus det nobis summam sapientiam, & ardētem caritatem, vt omnia dirigamus ad maiorem eius honorem, & commune bonum. Dominus Iesus in gloriam suam nostros conatus dirigat. Nec verò alium in familiari cōgressione, coramque rebus gerendis morem tenebat. Itaque commodissimam repererat viam actionis cum contempla.

*Præclare cum
actione orationem
miscet.*

templatione miscendæ, atq; ex præcepto Domini nūquam ab oratione cessandi. Editum etiam memorauimus precationū ab eo libellum summe laudatum.

Ceterū, si cui cordi est, vt esse omnibus debet, precandi Numinis studium, me autore legat, quas hic apud homines iuxtaq; apud Cælites magnus Orator preces adnotauit cum Euāgelij meditatione toto anno iungendas, præclaris illis duobus Meditationum Tomis. Inde comperiet quā ampla, quamq; ingeniosa sit pietas: quantam suppellectilem comparare sibi humanarum necessitatum possit, quas apud Deum pro temporū opportunitate agat, vt, siue ad excitandam in se misericordiam, aliosq; pios affectus, siue ad concipienda vota nunquam non adsit locuples instrumentum. Debent ei profecto multum hoc nomine sacra omnium Precatorū gymnasia. Namque meditationes cum haud pauci satis cōmode explicarint; quas coniungere cum iis preces oporteret, vnus omnium, quod equidem norim, ipse singillatim admonuit; singulisq; diebus Dominicis, & sanctorum feriis prudentissime, & religiosissime exequutus est.

Optimus Magister ad meditationem preces accommodandi.

Illud

*Solertissimus
in emendican-
do aliorum
precibus.*

Illud præterea obseruabat ex Apostolo Paulo, & solerter imitabatur, vt aliorum pro se preces affiduè postularet. Nam si is, qui hausta in cælo, ex ipso fonte sapientia, sanctoq; spiritu adeò plenus erat, Colossensium tamen, & Ephesiorum, & Thessalonicensium, & Hebræorum requirebat orationes, vt mysteria Christi, quemadmodum oporteret ipsum loqui, sic loqueretur; Considerabat Canisius quid alios eorundem mysteriorū dispensatores tam procul à Pauli facultate distantes facere verum esset. Igitur, vt omnium postremum se ducebat, ac proinde alienis maximè muniendum, ac sustentandum auxiliis, ita in hac bona liberalis mendicationis solertia perattentus, & infinitè cupidus erat. Quicquid operis suscepturus esset, siue imminerent conciones per sacrum Aduentum, aut magnum Ieiunium, siue profectio, & legatio obeunda, siue quid elucubrandū, antè ipsa munera, interq; eadem, perpetua votorum subsidia emendicabat. Nullas dabat iis temporibus ad amicos literas, quin eos rogaret, vt diuinam sibi clemētiam ad id negotij nominatim, quod præ manibus erat, cōciliarent. Neq; solum preces flagitabat eorum, sed etiam vt ipsi ab aliis
amicis

amicis suis impetrarent alias. Nec rarò quæ cupe-
ret offerri pro se placamina certa nominabat, vt
ad septem in vrbe solennes Basilicas supplicatio-
nem; septem sacrificia ad impetranda sancti Spi-
ritus dona, & alia horum similia. Par indè post
successum operis per se, aliosq; gratiarum Deo a-
gendarum subibat cura. Quin ipsum successum
alienis precibus, ac sociorum præsertim meritis,
nihil sibi arrogans, adscribebat.

Nec verò ad commoda magis aliena per hanc
orandi sollicitudinem, quàm ad perpetuam vir-
tutis suæ perfectionem enitebatur. Vbi sacratio-
res per annum dies interuenirent, vbi nouus coo-
riretur annus, vbi nouum aggredereetur munus,
nouam uie adiret sedem, excitabat se se, collectis-
que viribus, ac multiplicatis precibus, nouo cum
impetu in omnem se laudem dabat. Friburgi qui-
dem anniuersaria cum redirent Tutelarium ciui-
tatis solennia, conferre se in ædem Principem S.
Nicolai solebat: ibiq; in sancti Ioannis Sacrario
vesperinam psalmodiam exequi, & alias addere
preces tanto cum sensu, vt interdum extra se euo-
catus totusq; in Deum abreptus, haud facilè sibi,
tametsi concuteres, redderetur. Sed conatum ad

*profectus a st.
dus spidatum.*

y

per-

perfectionem, quàm intermitteret nūquam, sed in dies redintegrare curaret, vel ipsæ demonstrat literæ, in quibus quocunq; anni tempore scriptis vsitata clausula est, obsecrare, vt impetretur sibi facultas à Deo maiore cum perfectione sanctæ societatis Vocationi faciendi satis, vtq; in Dominica messe cum fructu semper vberiore versetur. Porro qui tã liberalis erat in corrogandis sibi precibus aliorum, nihilo erat parcior in suis vicissim hominum omni generi impertiendis. Quid ille gemituum, atq; piorum clamorum pro periclitante Germania, proq; Ciuitatibus singulis nominatim, pro Hæreticorum Antesignanis, pro vniuerso populo fundebat? Proprias item quotidie pro Romanis Pontificibus, & aliis Christianæ Republicæ sacris, ac laicis Potestatibus, proprias pro Societatis Generali Præposito totaque societate, proprias pro iis, apud quos, & cū quibus ageret, pro periclitantibus, & morientibus, pro suis & societatis obtrectatoribus, & aliis quam plurimis faciebat: vsq; eo, vt supra quinquaginta collegisset, & adnotasset diuersa genera causarum, quas apud Deum supplex patronus ageret: cuperetq; iam senior indicem habere Germanorum omnium, qui

*Largissimus in
precatone pro
aliis.*

qui nomina in societatem dedissent. Nam cupio,
 aiebat, & eorum & Germaniæ nomine gratias
 vocanti Deo singulares agere, omnibusq; precari
 sanctam in accepta gratia constantiam. Quas in-
 ter preces totus exardescibat, & sæpè in lacrymas
 soluebatur. Quo verò longius procedebat ætas,
 quicquid decessu virium demere cogebatur de
 actione, & labore corporis, id omne ad mentis cõ-
 templationem, & supplicationem addebat. Itaq; In senecta ad-
 augeat studium
 precandi.
 Friburgi iam sibi fixerat legem, vt ante sacrificiũ,
 quo se ad sacrosancta mysteria compararet, ab
 studiorum quamuis sanctissimorum (alia enim
 non tractabat) omni occupatione cessaret: neq;
 eadem nisi post vnam, alteramue horam repete-
 ret: quarta verò Pomeridiana omninò missa fa-
 ceret, vt quod reliquum erat ocij orationi, Deoq;
 tribueret: vnde fiebat vt septenas in die horas in
 commercio ille diuino, & Beatorum vsu persiste-
 ret, non tam fruens, ac prægustans immortalita-
 tis gaudia, quam mortalium deplorans calamita-
 tates, & miserorum causas defendens. Quod si
 migrantes è terris homines quædam piorum stu-
 diorum; quæ eos mortales tenuere, sequuntur in
 cælum, vt æquum est credere, cum pietas in suo
 y 2 illo

illo regno nō languescat, sed in omnes partes perficiatur, haud dubiè Canisius nunc maximè totius agit terrarum orbis Patronum, & ad clientes, ac supplices suos clementissimè aures acclinat. Id pollicetur non studium modo illud precādi singulare, sed etiam immensus quidam in rem Christianā publicā, & orthodoxam Ecclesiam amor, nempe ex amore prognat^o, quem erga summam Numinis Maiestatem, & Christum Dominum acrem, efficacem, & ipsas penitus depascentem medullas, habebat.

*Zelus divina
gloria & ani-
marum.*

Conficiebatur Zelo Domus Dei, & contabescebat videns stragem labentis Patriæ, ruentesque in Hæresim populos: & clamabat in cælum, & per literas deplorabat, Sal infatuatum eiicitur foras, & conculcatur, nec vigilamus. Perit cum grege Pastor, & cæcus cœcum ducit in foueam: Sed quoties quisquam recogitat in corde suo tantam calamitatem? Obsurduimus propemodum, & ludum putamus infinitam animarum cladē, quæ nostro vitio aut pereunt, aut melius habere poterant, si æquè spiritualia, atq; temporalia, non nunquam & vana, curaremus. Dominus aperiat nobis oculos, vt videamus, & animos commoueat,

ueat, vt ploremus contritiones Israël. Hæc flamma rapiebat virum Dei ad illam tot eodem tempore subeundam laborum varietatem, vt idem concionibus pertonaret, idem Catecheseon exorberet tædia, idem doceret, atq; adeò digladiaretur in gymnasiis, idē aures confitentibus daret, Nosocomia, & custodias publicas tereret: per cōcreta niuibus, inter hominum, ac cæli iniurias erraret loca: nec ferè vnquam dexteram stylo, tanquam sacro telo nudaret. Vnde necesse erat frangi tandem vires corporis, & inuictam illam animi constantiam, præ carnis infirmitate, demum sub fasce cadere. Inde omnibus clamantibus plus nimio atterere se se, & laboribus enecare, cogitabat nondum se vsq; ad sanguinem pro Dei Ecclesia hostium telis obstitisse: nec quicquam auebat ardentius, quàm vt martyrij certamen offerretur. Itaq; cum aduersus editum à se Catechismū quidam scripssisset maledicentissime, Gratias, aiebat, sancto Iesu nomini agamus, pro quo nomine digni sumus, & vtinam digni, maiora pati, non solum contumelias verborum, sed etiā rebus ipsis iniurias vsq; ad mortem in testimonium illis pro gloria ipsius nominis IESV amen. Cum verò

*Cupiditas
Martyrij.*

inhorrescerent res Viennæ, vti supra narratum est, nisi prohibitus esset, auebat in mediam pro- uolare flammam: quãquam ipse nunquam im- memor humilitatis suæ aiebat, Dominus IESVS rebus tam afflictis opitulari dignetur. Ego non Medicus, sed Spectator, ac testis adesse cogor cõ- munishuius, & diuturnæ calamitatis. Eodem ex igni erumpebant ad sociorum roborandam cõ- stantiam, quos interdum non nihil ærumnarum defatigabat moles, flagrantissime cohortationes; quorum vnum haud impigrum sacerdotem per epistolam confirmat his verbis. Quare non pos- sum, inquit, non congratulari nobis de hac inuē- ta Cruce, quam vt patienter, fortiter, & alacriter pro nomine IESV perferamus etiam atq; etiam rogo. Nã quod scribis fore vt Romæ fortasse nos cito complectamur, sicut alias etiam indicaui, nõ eo referri velim, velut nos tæderet, aut pigeret ha- rum molestiarum, quas in peregrinando, ac visi- tando subire necesse est: sed hoc demum, vt pul- cherrimum ita nobis dignissimum, Christoque gratissimum erit, relicta nos Italiae, & Hispaniæ memoria soli Germaniæ nos totos non ad tẽpus, sed in omnem vitam dedere: huic summis viri- bus,

bus, & cupiditate maxima penitus laborare, & quandiu ab huius agri cultura non reuocamur, nihil æque fitire, ac germanicæ messis, & bonorū in illa operariorum, nostrorum verò præsertim confirmationem, lætumq; successum. Et aliis ad eundem literis, Breui fortasse Vienna nobis martyres dabit: ex quibus vtinam partem habere aliquam mereamur. Sed in fide, magnaq; fiducia, ac animi virtute inuicta persistamus: tantoq; magis ad arma spiritualia confugiamus, quo fortius imminet, ac premunt hostes Christi, pestes Ecclesię, & ministri Satanæ. Quare fratres omnes magis, ac magis, vt in officio confirmentur, & ad pugnandum instruantur decet, quia nunc fortes in acie milites Christi stare, omniaq; aduersa contemnerē, & ad mortem quamuis horrendam paratos esse tempus requirit, vt hæc professio iubet in Christo Iesu Domino. Is gratiam nobis suam augeat, vt in hac tot modis dissipata vinea quibuscunq; modis possumus indefesse laboremus: & in lacrymis seminemus, quæ aliquando in exultatione metamus.

Ex eodem flagrantissimo caritatis æstu ori-
bantur ardentissimæ illæ preces, assiduæq; voci-
fera-

*Precatio ardens,
& quadam col-
luctatio cū Deo.*

ferationes ad Deum, sacrificia, ieiunia, vigiliae, & omnia afflictationum genera, per quæ pereuntibus animis misericordiam æterni Numinis aduocaret. Euenit quondam Viennæ, vt P. Georgius Shererus tum iuuenis, deinde vir & actione virtutis, & Euangelij prædicatione clarus, ex Canisij conclauis personantibus excitus clamoribus per feræ foramē immitteret oculos inspecturus, quid esset rei. Dum autem curiosius & lumina, & aures admonet, videt prouolutū in genua Patrem, auditq; cum Deo in oratione non modò instar Patriarchæ Abrahæ cum animi, & vocis contentione magna colloquentem, & disputantem, sed velut Iacob luctantem cum Angelo, velut Moysen in confectione positum in conspectu eius, vt auerteret iram eius, ne miserrimas septentrionis gentes disperderet. Quo precandi genere ipsemet se optime vsurum demonstrat, cum Cananæ Euangelicæ perseuerantem instantiam explicans illud tam aptè describit. Quid autem, inquit, istud est aliud, nisi vt Scriptura loqui solet, toto pectore clamare ad Dominum, seu inuocare, ad eoq; cum Deo pugnare, & omnipotentem capere, ligare, vincere? Nimirum serua, forti, constanti, & ardenti pre-

ti precatione? Quam orandi rationem tenuit & Propheta Moyses, cum ardentem inuocaret Dominum, & iratum laboriose placaret, ut sceleratus populus poenas non lueret peruicaciae suae. Nam velut renitentem, & ad vindictam paratum Deum ita suis precibus mutauit, ac flexit, ut is quasi vim passus, atque ab orante superatus responderit, Dimitte me, ut irascatur furor meus. Nec est dissimile, quod Ieremiae precanti respondit iratus Deus. Non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Dei enim potentiam serui preces impediabant, inquit Hieronymus. Cur ergo non libenter, & frequenter mea & aliorum lugentium, siue poenas promerentium causa preces fundam, licet optatam gratiam non statim impetrem?

Deinde ad alia conuersus remedia, cum rerum circumspecto statu, vidisset maximè destitui eas regiones & salutaribus libris, & idoneis viris, qui operam, vocemque viuam conferrent: ad hæc duo præsidiorum capita ita curam aduertit, ut haud temerè quisquam de Germania melius in alterutro meritis sit. Nam præter raræ utilitatis monumenta, quæ ipse edidit, quoscunq; nancisci potuit ad scribendum idoneos omni ope incitauit,

Librorum bonorum inopia solertissime subleuat.

citauit, iuuuit, prouexit. Typographos excitauit, sibiq; conciliatos adduxit, vt vtilis pietati libros excuderent, multosq; ab se recognitos edendos curauit in omni genere. Itaq; cum omnia prius Hæreticorum venenatis libris, libellisq; plena essent, addita etiam formæ venustate, & characterum, & linguæ fraudulenta illecebra; nec quopiam catholicis hominibus porrigere manum liceret, quin inciderent in eiusmodi pestes: cum ipsimet Hæretici confarcinassent quàm plurimos novos, veteres autem omnes foede conspurcassent, Canisij mox in primis factum est cura, vt nullo in genere codicum vel innoxiorum copia, vel piorum deesset: quos etiam Dynastis, opulentisq; viris autor erat, vt emptos de suo per populū gratuito ferendos curarent. Literas Patrū nostrorum ex Indiis missas, cū expertus esset ad exsuscitandā in multis veterum Christianorū languentem iam pietatē nouę illius Ecclesię sanctū feruorem valere quàm plurimū, nihil non egit vt vulgare apud oēs posset. Ipsemet multas latinè conuertit, multas ab aliis conuertendas curauit, nec destitit, quoad Ioannes Petrus Maffejus eū laborē ex instituto suscepit. Ad extremū egit cum Prepositis

fitis Generalibus, vt haberent in societate homines vni aduersus Hæreticos scriptioni operatos. Quod cum sæpè egisset antè, vt à nobis quoq; supra est indicatum, affirmans putare se vix quicquam rectius, ac præclarius ad communem Ecclesiæ profectum ab societate institui, ac peragi posse, permansit in iis votis ad extremum vsque; & anno tertio, & octogesimo seculi eadem Præposito Claudio Aquauiuæ his verbis exposuit. Quoniam diuina bonitas ex variis nationibus multos præstantes, solideque doctos Theologos huic suæ societati suppeditat, quorum quidem vsus aduersus Hæreticos, grauißimas Ecclesiæ pestes, hodie grassantes maximus, ac vtilissimus esse potest, etiam atq; etiam Paternitatem tuam indignus licet filius rogo, ac obsecro, vt ex multis huiusmodi Theologis non Germanis, vel paucos seligendos, atq; in matura contra hos pestilentissimos Ecclesiæ Catholicæ aduersarios scriptione occupandos curare dignetur. Nam & Christi honos, & communis Ecclesiæ profectus, & peculiaris ratio societatis huius, quæ à pluribus, & petulantioribus hostibus, vt arbitror, appetita nunquam fuit: ac demum plurimorum imbecillitas,

Optabat in Societate designari, qui scriberet contra Hæreticos.

qui nostrorum silentio non parum offenderentur, quodammodo flagitare videtur, vt delecti quidam è nostris non viua voce tantum, sed & calamo veritatem Catholicam publicè tueantur, seq; huic seculo prudenter accommodent, ac suorum ingeniorum, & studiorum fructum ob præsentem Ecclesiæ necessitatem è sancto zelo declarent. Nec dubito hanc præclaram operam instituto nostro vel maxime consentaneam esse, neque minus valere hoc obedientiæ, & caritatis officium, quam illud, quod nostri Barbaris Indiæ ad fidem Christi conuertendis impendunt. Dominus Iesus ad sui nominis gloriam dirigat omnia. En quantum vir sapiens in hoc scribendi certamine reponebat. Volebat tamen per acrem adhiberi censuram, prouideriq; ne quid emitteretur in vulgus, quod non benè firmum, ac solidum, & accommodatum ad Reipublicæ rationes, deniq; societatis autoritate dignum esset. Volebat scriptores diligēter cauere, ne mordaciores essent, ne scommatis vterentur acerbis, sed Christianam vbiq; & religiosam modestiam obtinerent. Quod non modo à nostris exigebat hominibus, sed ab omnibus, qui contra Hæreticos scriberent.

berent. Itaq; ad Virum benè doctum, & sibi per-
familiarem, posteaq; Episcopum, à quo iudican-
da scripta quædam acceperat, hæc inter alia scri-
bit. Habeo viros doctos hæctenus mihi consen-
tientes in tuis nimirum scriptis multa dici molli-
us posse, præsertim vbi falsas allusiones immisces
de nomine Caluini, Melanchthonis, & similium.
Rhetorum est, non huius temporis Theologorū
hisce flosculis luxuriari. Non sanamus ægrotos
hisce pharmacis, sed potius reddimus insanabili-
ores. Cordate, & mature, sobrieq; defendenda ve-
ritas, vt modestia nostra nota sit omnibus homi-
nibus; & si fieri queat, testimonium etiam ab iis,
qui foris sunt, accipiamus. Quocirca nolim an-
sam Germanis tribuas, vt iuuenilē potius in hoc
scripto, aliisq; feruorem noui scriptoris incusent,
quam grauitatem, & lenitatem Theologo pio di-
gnam ament, commendentq;. Tantum amabat,
talesq; scriptores Canisius, ac nobile tanquam ar-
mamentarium per hoc eius studium fortissimis
instructum telis omne genus effectum est, vndè
non mediocriter & nobilitata res Catholica, &
communita.

Vt vero suppeteret copia idoneorum homi-

Z 3

num,

*Qua industria
inoptum opera-
riorum Euan-
gelicorum la-
uavit.*

num, qui re ipsa, admouendaque ad opus manu publicam rem iuuarent, tum teneræ ætatis institutionem per studiose complectebatur, & enixè fouebat, tum suscipiebat erigendos, subleuandosq; impeditos difficultate domestica adoleſcētes, qui præ se indolem ad studia habilem ferrent, eos piorum benignitate alebat, inq; literarum, ac virtutum educabat studiis, vt ex iis Curiones, alii- que sacrorum administri sobolescerent. Inde Præfulibus autor erat Contubernia discētium in suis Diœcesibus excitandi. Inde Collegium Germanicum in Vrbe Roma semper vsque adeo fouit. Quippe ipse mittendos eò conquirebat adoleſcentes, eosdemq; optimè animatos mittebat: nec desinebat deinceps ad officium per literas inflāmare: stipem quoq; vnde Collegij tenuitas ante Gregorium XIII. leuaretur, studiose corrogabat. Demum reuersis in Germaniam locum quaritabat, & conditionem expromendæ industriæ. At vbi opus adeo salutare eius maxime monitu Gregorius suscepit, idē autor fuit, vt per Germaniam quoq; id genus Seminaria ponerentur, & præclara conscripsit monita, quibus ita primo disciplina domestica regeretur, tum ad publicam lucem inde

inde alumni transferrentur, vt in Ecclesiæ vsum
quod maximum id instituti per se saluberrimi genus
cederet. Præterea viros doctrina, ac religione pub-
lice cōmodos vndiq; aduocādos curabat; suade-
batq; iis, penes quos rerum gubernacula erant, vt
ab latere eos haberēt. Postremò vt societas quoq;
abundaret operariis suis, nunquā desiste-
bat modesta precum assiduarum contentione Præpositos
Generales vrgere, ac propemodum fatigare, vt ex
Italia, ex Inferiore Germania, ex Hispania ipsa sup-
petiæ mitterentur. Ex qua religiosa flagitatione
lumina illa Germaniæ data sunt, Theodoricus
Canisius, Alfonsus Pisanus, Hieronymus Turria-
nus seu Torrensis, Laurentius Magius, Gregorius
Valentia, aliaq; quàm plurima. Vt profiterentur
ipsi Præpositi cū alia natione nulla æquè Societa-
tem fuisse in subsidiis mittēdis benignam. Quip-
pe quanquam vbiq; laborabatur sociorum ino-
pia, tamen cum periculum per se regionum, tum
autoritas, & assiduæ Canisij flagitationes decora-
tæ humillimis conditæq; precibus, faciebant, vt
earum potissima ratio, vel non sine aliarum par-
tium incommodo haberetur. Qui quantopere
cum subsidia noua submitterentur, gestiret, ex il-
lis

lis intelligere est eius Epistolæ verbis. Benedictus Dominus, inquit, qui misericordiam suam fecit nobiscum, dum exoptatos fratres, & operarios novos mittitis. Respiciat Dominus hanc nouam oblationem vestram, vt iuxta desiderium nostrum impleat omnes eo zelo, & spiritu, quem Germania nostræ morbi requirunt in ministris Ecclesiæ. Maius ego in his tenebris, & miseriis gaudium non expecto, quam cum mitti video à Domino missis eos, qui se & sanguinem suum offerunt Deo, & Sanctis eius pro tot in Germania pereuntibus. Ille autem ne planè videretur ingratus ad Collegij quoque Romani, vnde in totum septentrionem ea tempestate educabantur operæ, leuandam, quæ summa erat, inopiam, identidem ex locupletibus emendicatam mittebat stipem. Necessè erat in eo vim facere modestiæ suæ: nec dissimulabat in arte se (ita enim appellabat) sancti Francisci haud multum valere; tamen Caritas animarum omnia pervincebat. Euenitque semel, atque iterum, vt, cum Romæ Patres articulo necessitatis pressi certa summa in diem certam pendenda egerent, diesque pensionis adesset, nec mutuam alicunde reperire potuissent, antequam dies exiret, syngrapha per-

ferre-

*Inuit Collegij
Romani mo.
piam.*

ferretur Canisij, quæ tanquam diuinitus missa, eas ipsas, quæ desiderabantur, continebat summas. Ita Dominus fidele sui Procuratoris officiũ approbabat, gratiusq; ipsa opportunitate reddebat.

Existimabat autem Canisius proprio quodam munere ad Societatẽ pertinere in restituenda per Aquilonis plagas religione eniti; ingentique animo, atq; adeo optima spe suscipiendam eam prouinciam, cum aperta vocantis Dei, egregieque fauentis haberet pignora. Primũ quod sub id tempus, quo grassari per ea loca cœperunt hæreses, societatem Deus excitauit, eoq; instituti genere, ea Romanæ sedi obedientia, ac deuotione, vt appareret idcirco maximè procreatam, quo furiarum illarum impiæ contumaciæ opponeretur. Deinde quod B. Ignatius Germanicas res ita suscepit, vt superet prope fidem, quæ ad exordiendum, ac sustinendũ Germanicum in Vrbe Collegium, moliri, perpetiq; non dubitauit. Idemq; e primorum Patrum numero quatuor vni Germaniæ, Petrum Fabrum, Claudium Iaium, Alfonso Salmeronem, & Nicolaum Bobadillam dedit: cum vniuerso terrarum Orbi, præter ipsum Ignatium, qui

Societati putabat præcipua cura inuadum Septentrionem.

sedem in Vrbe fixerat, & Ioānem Codurium qui migrarat in Cælum, haud plures, quàm alteri totidem reliqui fierent. Ad hæc pro minime obscura diuinæ voluntatis significatione numerabat tantam, tam breui tempore, tam propenso Procerum studio Societatis per omnem Germaniam, domiciliis etiam non mediocribus constitutis, propagationem. Adeò promptos populorum animos ad excipiendam ab ea culturam, adeò numerosam iuuentutem, quæ vndique confluens tam cupide in eius disciplinam Christianis instituendam literis daret. Eodem pertinere ipsam Hæreticorum confessionem, qui passim vel inuiti proderent ab nullo se hominum genere maius perpeti bellum, & maiores clades accipere. Hæc animo versanda censebat Canisius hominibus nostris, vt quod vocati essent ad opus, & institutum agnoscentes, talibusq; freti prouidentia diuinæ pignoribus, alacres darent se in eam dimicationem, magnaq; constantia contra suborientes difficultates in spe contra spem nitentes, confiderent, etiam si successus non appareret, nec responderet optatis, tamen gratum esse Deo ipsorū certamen. Quod quo solertius fieret, vigilandum
cense-

censebat Prouinciarum Præpositis non modo vt bona semper diuini verbi Præconum suppeteret manus, ac literarum studia, inprimis linguarum florent, vt quo illinunt Hæretici melle venena, eodem Orthodoxi lenire medicamenta possent; sed etiam vbi de more Collegia inspectarent, nominatim inquirerent, & quasi rationem reposcerēt, quid proprie anno proximo ad restitutionem Ecclesiæ tentatum, deque nouo inceptum esset: quam multi ab errore deducti: quot in recto calle retenti, confirmatique, & huius generis alia.

His autem ipse curis non modo publicam religionis rem immensum iuuit, sed etiam Societatem per septentrionis regiones illustrauit vsq; eo, atq; disseminauit, vt meritò parens haberi debeat Prouinciarum quatuor, Austriæ, & Germaniæ superioris, tum Rheni, atq; Poloniæ. Nec de prioribus duabus dubitatio residebit, q̄ quæ supra narrata sunt, viderit, ac meminerit. Atqui Rhenanā quoq; ei deberi planum est, qui primos Coloniae socios etiam patrimonio aluit suo, & ad beneuolentiam Carthusianorum Patrum, multorumq; Ciuium aditum eis patefecit. Primus deniq; cum Leonardo Kesselio relictus à Fabro est colonus

Quantum Societatem illustrauit, ac propagauit.

eius domiciliij: vnde singulari studio eam Ciuitatem, vnaq; Collegium in omni vita est prosequutus, & commoda vtriusque nunquam venari, & curare destitit cunctis viribus suis. Porro Collegium Treuirense, Moguntinum, Herbipolitanū, Antistites earum vrbiū Canisij commoti auctoritate susceperunt condenda: cum illo prima seuerē consilia: ille apud Præpositum Generalem promouit. Poloniae vero notam ipse societatem & coram, & per literas fecit. Stanislaum quidem Hofium, qui Brunsbergense Collegium Polonicae Prouinciæ, primū semen, posuit, virtutes eius conciliauere. Quid multa? Tam celebris per ea terrarum sola viri incedebat fama, vt imperiti rerum, & ante omnes Hæretici ipsum ferrent Canisium autorem familiæ Iesuitarū. Iure igitur quodam per studiosum eum religionis communiter, tum sodalitatis priuatim huius administrum vsque ad ea tempora reseruauit, idque ei solatij, & gaudij præbuit bonus Dominus, vt pariter hanc late propagatam, atq; illam tot velut propugnaculis communitam videret: vtrumque suarum fructum, nec leue pretium ærumnarum.

Annum

Annum iam ætatis obibat quintum supra septuagesimum: diuque sacra illa tuba æuo, ærum-^{ultima eius} nisq; labefactata siluerat, cùm ædicula, quam Pa-^{concio.} tres, dum Templum extrueretur, temporariam concinnarāt, solenni cæremonia ab Antistite dedicanda fuit. Visum est ad cohonestandam celebritatem, & exhilarandum populum Friburgensem, vt Canisius ex longo interuallo ad concionem prodiret. Quod cùm emanasset futurum, multos expectatio vocis eius conciuuit. Vbi vero ex superiore loco apparuit, venerandi senis ipse conspectus, os illud maiestate plenum, atq; modestia totam concionem pia quadam lætitia, ac voluptate perfudit. Differuit de Societatis institutis, muneribusque. Quã obrem Collegia, & scholas haberet: quid ita nobilis ea Respublica tanta impensa templi illam, ac domicilij præclaram molem extrueret, & alia loco, ac tempori opportuna. Quæ cum languida vox ex fatifcente, & exhausto missa corpusculo ægrè perferret ad aures, pascebantur homines sapientissimi senis, & tanquam Apostoli sui (sic enim habebant) spectaculo: & aurium desideria luminibus supplebantur.

*Minabiliter o-
pè fert etiam-
num & ius
absente.*

Suprema illa fuit diuini Præconis publica vox è suggestu. Cuius apud Friburgenses auctoritatem diuinæ etiam quædam significationes augustiorem faciebant.

Erat Friburgi præcipua vir auctoritate, pietateque Guilielmus Krumenstollius inter Senatorū primores. Ei, dum domum è Monasterio Altari-
pæ, quod horæ spatio Friburgo distat, reuertitur, immerfus, ac prolapsus in cœnum equus subie-
ctum crus oppressit. Forte solus ipse (comitem e-
nim præmiserat) & brumale tempus, & vespera
extrema erat. Diu luctatus, cum nec ad excutien-
dum iumentum, nec ad extrahendum crus suffi-
cerent vires, nimirum humanis destitutus, ad di-
uina præsidia versus est. Venit in mentem quan-
ta Reuerendi Patris Petri Canisij apud Deum gra-
tia, quanta merita essent. Itaq; per ea quoque no-
minatim merita inter alias Patronorum suorum
aduocationes opẽ à Deo supplex poposcit, haud
fane frustra. Mox ocreis sub equo inter cœnum
hærentibus incolume crus liberat: deinde & ca-
ballum excitat, & prospere domũ refertur. Quin-
to post die casum prope oblitus, Canisium adit,
seu salutandi, seu alia gratia: dumq; alia agit om-
nia,

nia, vltro ei Pater. Eia Domine, inquit, quid rei proximis hisce diebus euenit? ad sancti Antonij ædiculam sero diei quid factum est? Quam ad vocem Guilielmus, partim attonitus vnde ea Patri enotuiſſent, cum quidem ex relatu ſuo aſpirare ad eum nullo modo potuiſſent, partim erubefcens, ingratiq; animi ſe ſe damnans, etiam, atque etiam agere gratias inſtitit. Bono animo iuſſit eſſe Caniſius, & ea ſe viuo clam habere.

Præpoſitus Veronius Caniſij admirator è pri-
 mis, id profitebatur ſibi mirabile eueniſſe. Pecuniariam litem habebat p̄ moleſtam, longinquā, deniq; perpetuarum, vt aſſolet, rixarum, offenſarumq; perennem fontem. Itaq; prudens, ac pius ſacerdos deſperata re meditabatur damno pecuniæ mentis tranquillitatem redimere; ſuoq; iure cedere, ne pariter detrimentum alioqui & pecuniæ, & caritatis, animæq; faceret. Incidit tamen conſilium, vt ante Caniſij precibus deploratam adeo commendaret cauſam. Libenter eam recepit Pater, & apud diuinum Iudicem ſedulo egit: obtinuitq; ſic, vt eodem die lis ſecundum Præpoſitum finiretur: dieq; ſequēti litigatores duplum ei perſoluerent eius ſummæ, quam lite ipſe perſeque-

*Difficillime
 litis exitum bonum
 ſubito impetrat.*

*Punitur homo
parum obe-
diens.*

quebatur. Ad hæc obseruata est tanquam immif-
fa diuinitus commonitio populari homini quo
Canisius utebatur amanuensi. Volentem eum
præmaturè domum abire rogauerat multum Pa-
ter, vt etiam num paululum immoraretur, sibiq;
dictanti nauaret operam. Homo alioqui, nec
ignauus, nec malus, seu quo stomacho, seu tædio
actus nullis flecti, aut teneri precibus potuit. Vix
autem è Collegio pedem extulerat, cum ignotus
quidã obuiam factus impacto in faciem imma-
ni colapho, malè multat. Nempe vt post illa mi-
nus durum os aduersus æquas amicorum Dei po-
stulationes ferret: & malo frōs domaretur, quam
verecundia non regebat.

*Quo modo se
Canisius ad
mortem com-
parati.*

Iam vero ingrauescente in dies valetudine,
quicquid virium reliquum erat prouide homo
Dei cōferre ad decretorium illud æternitatis mo-
mētum feliciter exigendū. Totus in vitam illam
vitalem, ac beatam prominebat: eam sic anhela-
bat, vt quicquid vel loqueretur, vel scriptitaret, in
eo maximè argumento versaretur. Duos, qui Ro-
mæ supererant, vetustissimi Societatis fratres, &
ipsi bonorum dierum, atq; factorum pleni, salu-
tari sic iubet. Salutem quoq; dices ex me Carissi-
mis

mis Fratribus Ioanni Paulo, & seniori Auilæ: mihiq; placeo, quod habeam vtrumq; Domino pro me supplicantem. Vtinam in nostris animis vi-geat, & quotidie crescat futura, & immortalis vitæ cupido, vt rebus humanis exempti cum primis illis Patribus, qui nos cupide præstolantur, visione diuinalæti perfruamur. Et ad Gregorium Rosephium Augustam scribens ait, Benedictus fons ille bonorū, per quem augetur senibus torpor, fastidium, obliuio, incuria, molestia, & reliqua id genus incommoda, quæ nos in fragili tabernaculo habitare, & ad meliorem vitam tendere hortantur. Age Pater communes illi agamus gratias, in cuius manu sortes nostræ versantur. Ergo senilibus lætum cruciamentis, vt vitæ præsentis tædium, ac futuræ auiditatem concientibus, illud habebat maximè ægrū, quod expers communis rigoris cogereetur esse, videreturq; sibi immunitate, atque indulgentia illa non perinde ac deberet, ad virtutis profectum vti. Has ob causas, & ante omnia pro singulari sua erga Præsides verecundia, atq; veneratione, cum Præposito Generali cuperet ex se quam cumulatissime satisfactū, has ad eum literas dedit. Totas enim tanquam

Bb

since-

sincerissimæ mentis speculum, & consummatæ prope vltimum sapientiæ documentum inferre oportunum reor.

Pax Christi Iesu nobis æterna.
Admodum Reuerende
in Christo Pater.

*Littera quibus
supremam à
P. Generali be-
nedictionem
preccatur.*

INter alias consolationes, quæ mihi decrepito fere
seni suppetunt, ea vel maxima videtur, quod pa-
cem integram sentiam cum superioribus, quos in
hac Societate summus Deus loco suo mihi præfixit.
Ego igitur, qui iã pridem, utpote anno 1549. meam
Romæ professionē sanctæ memoriæ P. Nostro Igna-
tio obtuli, iamq; natus annos 75. ad cuncta pene bo-
na inutilis fio, presenti scripto ea complecti cupie-
bam, quæ ad veram pacem cum P. V. R. ut institu-
ti huius primario Antistite ineundam, ac stabilien-
dam haud parum facere videbantur. Ex his primū
statuo, quod & cordis, & corporis mei flexis geni-
bus oro supplex indigno mihi condonari quacunq;
ratione non modò Deum optimum Maximum, sed
& ipsum Christi Redemptoris quintum Vicarium
clam,

clam, palamue offendi in hac sublimi vocatione. Offendi autem saepe numero, & grauiter, proh dolor, quod suscepto ante muneri multis ab hinc annis male responderim: maxime cum inter Professos agerem Prouincialem, concionatorem, & scriptorem multis de causis reprehensibilem. Meam quoque culpam agnosco, quod in Collegiis velut alij non professi habitarem haecenus, multasque commoditates, quae religioso pauperi non congruunt, admiserim ex indulgentia superiorum. Tandem ab officiis Societatis nostrae propriis liberatus, in cubiculo cibum capere, & in privato sacello sacrificare ceppi, iamque nec domesticis, neque externis fraternum auxilium praebeo. Itaque piger, otiosus, & socors ego velut arborem sterilem, quae proxima est ruinae, praemefero: indignus & pane, quo vescor, & fratrum subsidiis, qui suam Caritatem ingrato exhibent. Fateor haec officia mihi valetudinario, vel seni, vel omnino seniori gratiose concedi, ut senectutis onus in hac molesta aetate lenius feram: sed iure doleo, veniamque precor, obseruande Pater, quod eiusmodi priuilegiis ad Dei gloriam, meaeque salutis, & debita gratitudinis usum non utar diligentius, praesertim, ut ad iter proximum meas colligam sarcinas, ac mundo

mortuus nouissima mea recogitem accuratius, ut
 vocante me Domino, verè paratus, & seruus vi-
 gilans deprehendar. Quapropter etiam atq; etiam
 precor P. V. ut pro eximia pietate sua me vilem, ac
 infrugiferũ suæ filium, suæ palmitem aeterno Crea-
 tori, præsertim inter sacrificadum aliquando com-
 mendet: ac deinde ut me, licet indignũ, participem
 faciat priuilegiorum, & gratiarum spiritualium,
 quarum potestatem ad suorum filiorum consolati-
 onem accepit à sancta sede Apostolica traditam: ac
 demum ut aliquam impuro mihi pœnitentiam in-
 iungat ad uberiores paternæ benedictionis gra-
 tiam per qualemcunque substitutum misero elargi-
 endam. Datum Friburgi Heluetiorum. Kal. Au-
 gusti, 1596.

R. P. V. inutilis filius Petrus Canisius.

Responsio Pa-
 tris Generalis.

Ad has literas quemadmodum Claudius Ge-
 neralis rescripserit, si quem nosse iuuat, exemplũ
 est tale.

Summa cum animi mei voluptate, ac letitia le-
 gi literas R. V. in quibus videbam quo ipsa sen-
 su de se scribat, & qua cura Domini aduentum, me-
 lioremq; vitam expectet. Benedictus Deus, qui hac
 inspirat R. V. ut ita sui similis perseueret, fratresq;
 nostros,

nostros, quos haecenus laborando edificavit, nunc etiam in hac quiete virtutis suae exemplo, & humilitate, patientiaq; confirmet. In quo quidem & nos ipsi absentes plurimum recreamur; ac gaudemus simul exhiberi ab ipsis, quod R. V. debent officium, & caritatem. Quam ita velim in omnibus admittat, eaq; liberè utatur, uti persuadere sibi debet nobis id semper fore gratissimum. De cetero Christum Dominum obtestor, ut R. Vestrae cursum hunc iuxta voluntatē suam consummare, & ante actos labores novis in dies meritorum cumulis augere tribuat. Ego vicissim ipsius precibus, & sanctis sacrificiis me, ac societatem plurimum commendo. Roma 5. Octobris, 1596.

Cum igitur iam vires profus ad alia deficerent, aliquot ante migrationem mensibus vitæ supremam clausulam sane toti ante actę congruentem ad hunc modum instituit. Sanctorum vitas vel lectitabat, vel audiebat ex Anagnoste. Illæ

*Qua lingua
custodia
mensibus
steretur
Canisus.*

materiam offerebant Deum collaudandi suis in Sanctis: utque eorum labores vice suorum, à quibus iam cessare cogebatur, offerret. Parcus loquēdi cum semper fuisset, tū plane parcissimus erat, multoq; libentius commodabat aures piè differenti-

rentibus, quàm ipse differeret. Nō enim senectus est garrula, nisi cuius priore in æuo lingua fuit effrænata. De Religiosa perfectione, & rationibus eius comparandæ, de primorum societatis Patrū accensa pietate, de proximis adiuuandis sua uiter audiebat. Tum verò maxime triūphabat, si quod narraretur ad Ecclesiam catholicam factum uispiam incrementum. De rebus humanis, maximeq; de Principum Christianorum inter se diffidiis omnino sermones auribus respuebat: nec mentionem minus refugiebat omnem, quæ ad commendationem sui, rerum uic ab se gestarum redundaret. Quod si quid tale interrogaretur, nihil responsi dabat. Nihil cuiusuis generis ex quoquam non modò curiosius sciscitabatur, nisi si interdū, quàm multi sacramenta frequentarent, quam multi rei diuinæ, concionique interessent, quid quis ex concione obseruasset, ac reportasset frugis, & alia, quæ ad profectum uirtutis attinerent. Conseruauit ad uultimum usque immensam illam erga Christianam rempublicam caritatem: quasq; ante multis, variisq; laboribus ad eam iuuantandam dispertiebat curas, iam ferme omnes in vnam conferebat precandi assiduitatem. Itaque
pro

*Zelū cōmunis
boni ad Scti.
mum conser-
uauit.*

pro communi cœtu fidelium, pro Pontifice Maximo, pro Christianis Potestatib⁹ assidue prosternebat ante Deum cor suum, & spiritum effundebat: Et litanias recens editas pro felici Ecclesiæ statu, quarum exemplum ab Apostolico Nuntio acceperat, nullo die nō exequebatur summo studio. Sanctos vero Patronos earū Ciuitatum, quæ à recta fide defecerāt, singulari pietate venerabatur: idq; vt alij facerent, magnopere laborabat: primū vt quodammodo suppleretur honos, quo suis in Ciuitatibus fraudabātur ab impiis: deinde vt per eorum patrocina desertoribus ipsis misericordia Dei placaretur. Nullū præmittebat diem, quo non semel, atq; iterum, atq; a deo sæpius Deiparæ rosarium orando percurret. Nec habuit quicquam in languore molestius, quam quod furtim crepto à P. Rectore etiam Breuiario coactus est ab sacerdotali psalmodia, & Missæ sacrificio abstineret. Ceterum in contemplationes diuinitatis auferebatur, vt qui videret habitum contemplantis, plane intelligeret animum quasi corporis oblitum in Cælo peregrinari, & iam tum Beatorum choris interesse. Nec vero contentus erat precibus suis, sed cum alienas, qua memorauimus instantia,

Totus in oratione effunditur.

Et aliorum preces hunc maxime orogit.

stantia, corrogasset semper, tum sine modo, ac sine comquirebat, rogans & coram, perq; literas amicos, non modò vt ipsi pro se apud Deum supplices essent, sed alios etiam quā plurimos ex suis quisq; sociis adhiberet. Aiebat enim cupere se vt eiusmodi comprecatores quam plurimi sibi cōtingerēt, qui sua pietate tam ærumnosum senem subindè fulcirent, ac sustentarent. Quas preces vt cupide postulabat, ita consequutus maximi faciebat. Pridie sancti Nicolai forte literas accepit, quibus complura sacrificia, tum rosaria, psalmi, litaniæ, & huiusmodi precationum numerus ingens deferebatur. Quas literas dum legit, ea concitauit mentem lætitia, sic emicare cœpit ex vultu animi gestientis diuina quædam hilaritas, vt qui præfens aderat socius, totum os angelicis velut radiis intueri sibi coruscans videretur. Subiit deinde, maius illud esse donum, quam vt vnum perfrui ipsum deceret. Itaq; postridie thesaurum omnem positus in disco literis, quibus consignatus erat, sancto Nicolao obtulit, vt inter Collegij socios, qui omnium maximè indigerent, ipse distribueret.

*Inuisentibus
reli. tradit
monstr.*

Inuisentes, qui non pauci cum è laicis, tum è
sacris

sacris hominibus ventitabant, nunquam omittebat cohortationibus piis ad virtutem incendere. Et quidem de sacro Capuccinorum Ordine duos sexto ante obitum die ita est allocutus. Patres non mediocri afficior gaudio, quod in optimo statu versimini, & eiusmodi vitam viuat, quæ alios trahat exemplo. Vos igitur obtestor, ut cœptū magno animo persequamini, & cursum tam salutarem consummetis. Similia pios alios adhortabatur viros, quos magnopere semper veneratus est, & sermones cum eis de adipiscenda perfectione iucunde contulit. Cum ægrotaret Miseretur alienum dominum. Franciscanorum Custos nihil curare aliud videbatur: adeo frequens percunctabatur de illo, precesq; pro eius valetudine instituebat. Cognita autem morte Vicarij Friburgensis vehementissime ingemuit, quod vtilis Ecclesiæ viri eriperentur, ipse verò iam inutile pondus relinqueretur. Acceptis literis ex Inferiore Bauaria, quas nobilis femina per certum nuntium miserat, opem implorans aduersus Dæmonem, quo vexabatur: seque ipsam Friburgum mox venturam testificans, modo speraret superstitem inuenturum, vbi eas literas legit, confusus cum graui suspirio, Heu quem

Cc

me,

*Sua equissimo
animo tolerat.*

me, inquit, homines faciunt, cum tam multi sint illic docti, idoneique viri. Nec tamen quicquam sumpsit quietis, donec rescripsit, remedia quædam proponens, ac deinceps pro ea preces ad Deum promere non cessauit. Tantam in malis alienis cum adhiberet misericordiam, parem adhibebat in suis patientiam. Omni tempore benedicebat Deum: semper Dei laus in ore eius. Totum corpus, sed pedes foedissime intumuerant, Laus Deo, aiebat, quod tam pinguis sum. Cumq; morbus ingrauesceret, semper laus Deo sit, augetur morbus. Quicquid ei adhiberetur ministerij, contentus erat; Deoq; laudes, & gratias persoluebat. Forte per longiorem absentiam fratris, à quo curabatur, lapsus è sella, cum vires ad se se erigendum non sufficerent, diu sic humi iacuit: vbi ille rediit, & subleuatus est, vnũ hoc dixit, Gratias ago Deo, quod me tandiu solum reliquit: sed nihilo minus inter nos, quæ adhuc fuit caritas, posthæc permanebit. Interrogatus quare semper benediceret Deo, non & aliquando suas cum eo miseras quereretur, statim subiunxit, Non mi frater: Ego semper Deum etiam in aduersis laudare consueui. Attenuatũ sic erat corpus, vt nec sedere iam, nec
recum-

recumbere sine dolore posset, nec raro multum cutis, ægre cohærentibus ossibus, detereretur. Igitur in eo cruciatu noctes, ac dies agenti, forte ex-
cidit; Frater, nōne possemus aliquid mollius sub-
sternere? Vixq; finierat, cum continuo tanquam
experrectus reprehendit se se, subiecitque, nihil
præterea, nihil est opus: corpus non tam indul-
genter tractandum est. Medentibus singularem
præstabat obedientiam: quanquam interdum
diceret, silicernio non opus esse medicamentis,
quod migrandum esset ad Patres.

Cibo ita utebatur exiguo, vt eo videretur hu-
mana vita naturaliter tolerari nō posse. Vix enim
Octiduo tantum sumebat, quantum alius qui-
uis vnico prandio: ac sæpe numero pransus per-
modice more suo, ad insequentis diei prandium
nihil prorsus seu cibi, seu portionis gustabat. Haud
minori miraculo erat abstinentia hominis senis
à vino: nam & per pauxillum id, quod adhibebat
plurima aqua perdebat magis, quam diluebat.
Nec semel per administri obliuionem euenit, vt
nulla re ad bibendum apposita siccos obduceret
dies: eoq; nec suam prodente sitim, nec alienam
incuriam querente, sero iam aliunde res noscere-

*Cibi mira
parcitas.*

tur. Nimirum ex longa totius vitæ disciplina tantæ sibi virtutis assuetudinem fecerat, planeq; corpus redegerat in animi potestatem. Erat cibus de communi fere toti Collegio, isq; vnus omnium arridebat suauissimè: nec vt præparcū suum vnquam excederet modū, poterat impetrari: multo minus vt indicaret eccuius nominatim rei desiderio teneretur. Quo tamen in genere cum diutius prope vexatus tandē auiculam nominasset, euenit, vt eo die nulla nec aliunde, nec in foro venalis reperiretur. Sedebat ergo die iam præcipiti frater in cubiculo mœrens, quod postquam a deo bonum Patrem percunctando obtuderat, eius semel cognitę voluntati gerere morem nequiret, cum repenti inuolat per fenestram auicula, & facillime capi se finit. Eam velut diuinitus missam lætus coxit, Patriq; dedit. Quam is vbi comedit, laus Deo inquit, quam opiparam cœnam hodie habui? nec præterea quicquam attigit in ea cœna. Ceterum tota eius ratio vescendi continens videbatur oratio. Ad singulas buccellas, & forbitiunculas, vel Deum, ac Christum Iesum, vel cælestium aliquem inuocabat, à signo Crucis exordiens, & in SS.^{ma} Trinitate desinens. Quæ faciebat

Auicula ei dicitur diuinitus præbita.

bat adeo placide, occulteque, vt nisi quis attente animum aduerteret, non sentiret. Nimirum fructus hi quoq; in extrema ætate, ac semiuiuo iam corpore existebant ex contracto iam sensibus integris, & confirmato vsu, vt pasceret animū semper magis, quam corpus. Inde etiam fiebat, vt omnia probaret, ac magnificaret: & quicquid esset appositum, vbi ritu suo per inediam esset refectus, subiungere ad extremum consuesset; Deo gratias, quam lautè vixi?

Ieiunium illi quotidianum videri poterat, tamē etiam tum singulari obedientia imperatis ab Ecclesia parebat ieiuniis, & aliquid afflictationis alterius superaddebat, inuisentes quoq; ad spirituale ieiunium inuitans: vixq; proxima suæ morti quatuor temporum ieiunia adduci à Confessario, ac Rectore potuit, ne se uere perageret. In huiusmodi enim rebus obedientiæ vnus permouebatur impulsu, nec nisi cunctanter. Flagellum etiam num occultissimè asseruabat: quod cū forte esset repertum, sublatumque, ægerrime id tulit: multumque, sed nequicquam institit orans, vt redderetur. Adeo afflictandi exterioris hominis vix iam spirantis in interiore perseuerabat impla-

*Et obedientia
tenax.*

*Et summa hu-
militatis, atq;
leuitatis.*

cabilis vigor: vt coniectare procliue sit quemad-
modum acceperit domesticum aduersarium va-
lidum, ac robustum, qui nec prostrato quidem,
& odiosa veteri Adam acciderent, egebat obedi-
entia fræno, perinde vt calcaribus in aridentibus
atq; blandis. Ad extremum vsq; habuit in ore, ni-
hil à Præsidibus vnquam ex propriæ inclinatione
voluntatis petendum. Id quod mirum ipse in mo-
dum seruabat. Quod si quando quid velut neces-
sitate adactus significaret, vtcunque caderet, ac-
quiescebat in eorum, ad quos res attinebat nutu,
nullo addito verbo, nullo erumpente indicio, vn-
de suspicari liceret, non esse in omnes partes con-
tentum. Perlucebant vbique recondita animo
Christianæ humilitatis, ac submissionis decora,
maximeq; in sermonis, ac vocis modo. Non mo-
do imperiosior nulla, aut iactantior vox elabeba-
tur vnquam ex ore illo sancto, sed identidem in-
firmæ personabant preces, quibus ab infimo quo-
que, si qua eos ratione offendisset, vt sibi ignosce-
rent, obsecrabat. Miserabatur intimo sensu, qui
suis malis aderant, socios; eosq; consolans aiebat,
Fratres, ferte patienter; præmium, ac mercedem
reddet

reddet pro me Christus Iesus: quare ignoscatis mihi: ego quoque frater vester sum, ac preces pro vobis quotidie facio. Quibus quidem illi precibus permultum confidebant: nec immerito iis adscribere ingentia sibi à Deo tributa dona, ac nominatim vt integra semper, ac summa alacritate haud parum longo tempore eius necessitatibus inferuient. Quanquam & facilitati, qua se planè velut infantem dulcissimum tractādum eis præbebat: & modestiæ, qua quicquid opus haberet, non imperabat, non comiter saltem petebat, sed per amorem Dei, velut emendicans rogabat, illa curantium iure imputetur, & perennitas, & magnitudo alacritatis. Accedebat & opinio sanctitatis. Vni eorum, quæ profus abdita in animo, & arcana habebat cum Pater patefecisset, existimauit is haud temere, nec alia eum fallere. Inde quoque visus est futura prænosse. Inchoarat septembris initio volumen Sanctorum vitas ex eo tempore ad finem anni complectens, partimq; per se lectitans, partim ex Anagnoste audiens, eo pergebat animo, vt pariter cum anno volumen euolueretur. Huius consilij gnarus Anagnostes transire vitas quasdam volebat, negans alioqui præ-

*Patefacit animi
moris arcana.*

*Constantia in
bene captis
summa.*

stituto

stituto tempore librum absolui posse. At Pater negauit opus esse quicquam prætermittere, sed commode omnia perlectum iri: atque adeo euenit, vt nulla re prætermiffa, nulloq; die intermissa lectione (tam constans in recte cœptis, amanq; sanctorum erat) biduo ante eius mortem ad libri umbilicum perueniretur.

Cura præparandi se ad mortem.

Vbi Domini sacer aduentus adfuit, multa cū sociis collocutus de vtili præparatione ad Christum excipiendum, de morte, diuinisq; iudiciis, quanquam videbatur multo ei melius factum, valdeq; defederat tumor, aduocauit ad se valetudinario præfectum Patrem, & his verbis affatus est. Mi Pater gratias ago Deo, quod res in hunc locum deducta est: & breui futura est immutatio mea. Proinde obnixè tuam Reuerentiam precor, vt operam des, quo cuncta recte, ordineq; fiant: atq; ego comparem me; & res componam vti oportet. Inde per languoris nonnullam alternationem sancti Thomæ Apostoli peruigilium attigit. Eo die meliuscule habens è strato surrexit, vt consuetas preces exequeretur: inclinato iam die socio adiuuante vespertinam B. Virgini psalmodiam exequutus, vt parumper solus relinqueretur, rogauit:

gavit: eaq; impetrata solitudine, aliquanto tempore perseveravit in meditatione, dulcique cum Deo congressu. Sub ea tanquam omni perfunctus officio, Nunc tandem, inquit, tempus est, vt decumbam. Dum autem vestes exuitur; repentinus pavor, ac terror incessit, & grauissimis premi coeptus angustiis. Illico accito confessario, tum etiam Rectore Confessionem peregit, vtq; coram pro se eodem loco psalmi, qui Pœnitentiæ dicuntur, & litanix recitarentur, orauit: tum vt solitæ preces commendandis morientium animis adiiicerentur: quo facto terror omnis, atq; horror euauit. Vnde insolitus motus, & grauis ea perturbatio an ex horribili quapiam specie, cuiusmodi sanctis quoque viris Satan consuevit obiiicere; an ex naturali aliquo concussu labascentis terrestris domus coorta sit, Patres, qui cetera notauere non prodiderunt. Postridie diuinissimam Eucharistiam, quam ipsemet postulauerat, per se præfatus solennia verba, indignum se profitentis, mirabili prorsus pietate suscepit: perseveransq; deinde in complexu Domini sui gratiis agēdis, & precibus offerendis, magnopere lætatus est cum cognouit ex P. Rectore Socios quoq; Collegij pro eo precibus

Dd

bus

bus omnes insistere. A meridie Præposito sancti Nicolai Sebastiano Veronio satis multa dixit, verum inter mortuis iam vocibus, nec satis in verba formatis; solum intelligebatur, Ecclesiam illi urbemque Friburgensem impense commendari. Hoc nempe indefatigabilem Dei operarium, constantemq; Prædicatorem decebat, vt ante vita deficeretur, quàm publicæ vtilitatis curam deponeret: & supremam vocolæ morientis auram in cohortatione consumeret. Etenim subinde Præposito eidem, & aliis quibusdam, qui piè flagitabāt, bene precatus, vix quicquā præterea locutus est. Solum, si quis admoueret aurem, cum oculis, ac manibus instar sancti Martini, in cælum esset intentus, audiebatur secum immurmurans, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et ex libello manuscripto, in quem selectas preces contulerat, lectitare cœpit preces de felici obitu. Nec post multo oculos in conclavis ianuam defixit, hilariorq; iucundo, & amabili vultu, eodem digitum intendens. Non videtis, inquit, non videtis? Nihil circumstantes viderunt. Nulli tamen dubium fuit, quin diuina ei species aliqua oblata esset. Adhibita deinde suprema vñctio, cum Pater

nun-

Sanctissime
moritur,

nunquam intermitteret preces vt è labiorū motu intelligebatur, in effigiem Deiparæ fixo obtutu: paulòq; post sanctissimam Crucem sæpius religiosissime exosculatus, eamq; altera manu, altera cereum sacrum fulgentem sustinens inter litanias, quasi placidè obdormiscens, absq; vlla doloris, migrationisq; significatione sanctam animā magno cum spectantium mœrore, multisq; lacrymis, procreatori suo reddidit hora post meridiem tertia cum dodrante, Apostolo Thomæ sacro die vesperascente. Quo die ante septendecim annos Collegij eius possessionem inierat. Beatæ illi migrationi præsentis interfuere Præpositus Sebastianus Veronius, Patres duo Capuccini, duoq; senatores, præter domesticos omnes, qui flexis genibus circumfusi perseverabāt in precibus. Post horæ spatium visa demortui facies formosior, quàm spirantis: & in manus quoque viuus quidam, ac roseus color diffusus.

Formosior mortui species,

Re per Ciuitatem vulgata incredibilis omnes Ordines dolor incessit: quod si instans amantissimi Patris excessus enotuisset, ægre communis populi concursus prohiberi potuisset. Consilio habito senatus vterq; sacer, ac laicus, quo tantum

Honos habitus et à Frisburgo genibus.

thesaurum loco pro dignitate condi oporteret, in templo Ciuitatis principe, quod sancti Nicolai nomine dedicatum est, condendum decreuerunt ante maximam Aram. Postero igitur die antequam eo inferretur, in domesticam ædiculam delato Patres iusta funebria peragunt. Positum erat in medio feretrum opertum, & ciuium multitudo maior, quã pro loci angustiis, plena mœrore confluxerat. At vbi primũ remoto velo conspecta est illa Apostoli viri augusta facies (& retinebat adhuc vegetam quandam maiestatem) tũ gemitus, & lamenta, tum lacrymæ insonuerunt certantium rosariis sacrum pignus contingere, turba perstrepere, & constipari. Quæ cum videret Præpositus Veronius differendam omnino sepulturam censebat aliquot dies, & sacrum interim pignus expositum relinquendũ in summo templo, vt pietati populi tangendo, & osculando, & aliter honorando fieret satis: verum id teneri ex Collegij Rectore non potuit. Probabilem causam religiosæ adeo, iustæq; petitionis repulsæ nullam inuenio, nisi quod suspicari venit in mentem, modestiam fuisse quandam fortasse immodicam, per quam priores nostri Ordinis
homi-

homines, quantum enitebantur ipsi vt sancti essent, tantum in se, suisq; seu viuis, seu mortuis famam sanctitatis, & honores refugiebant. Sub horam à meridie tertiam Clero præeunte vniuerso, totaq; fere Ciuitate prosequente, personantibus mæsto tinnitu cunctis campanis funus ad diui Nicolai deducitur. Ibi post psalmorum vespertinorum carmē, Sebastianus ipse Veronius in suggestum progressus luculentam magni Patris laudationem instituit. Inter cetera magnifice prædicauit tam longinquam tãti viri commorationē eo loci: etiam commoda exequens, quæ Ciuitati magna, & multa peperisset præsentia, operaque sua. Secundum orationem funebria de more alia peracta, populo ita perseuerante, vt ne tum quidem, cum exequiis persolutis iam cæcæ tenebræ ingruissent, à venerando pignore auelli possent. Tres amplius horas propositum honoratium religioni patuit: nec expleri poterant amabilissimū os tuendo, osculando, fertis precatoriis contingendo: aiebāt etiam odorem suauissimum afflari longe alterum ab incenso thure: quod magni etiam obseruarunt viri complures. Multi digitorum vngues, & capillos præcidere: multi ad Col-

legium iuere supplices postulatum aliquid earū rerum, quamuis abiectissimarum, quæ viuenti Patri fuissent vsui, magnaq; cum lætitia, & gratiarum actione, si potirētur, recedebant; pariq; dein religione pro sacris pignoribus asseruarunt. Canonici honorem exequiarum septimo, ac trigesimo die quàm honorificentissima Cæremonia instaurarunt. Corpori ad primum gradum summi Altaris medio spatio in querna arca sito superpositum est candidum marmor quatuor Germanorum fratrum communi pietate, ita inscriptum.

Monumentum
Venerandi Patris
Nostri
Petri Canisij
Societatis Jesu
Theologi

NN. Nic. Roch. Georg. Pet. Frat.
A Diesbach poss. M. D. XC. VII.

Ad

Ad latus autem vir illustris, postea Friburgensium Prætor Joannes VVildius conspicuo in columna exornato loco ad legendi opportunitatem, hunc titulum à Veronio conditum posuit.

D O M.

Venerānus in Christo Pater Petrus Canisius Theologus Nouiomagi natus. Societatem Jesu tertio à Confirmatione illius anno ingressus ac sacerdotio insignitus. Ob magni simul & placidi animi præstantiam à Coloniensi Ecclesia ad Carolū V. Imperatorē. Ab Othone Cardinali Augustano ad S. Cōcilium Tridentinum. A Carolo V. Imperatore Vormatiam cōtra Melāchtho-

*Monumentum
est positum.*

thonem Hæreticum. A Pio IV. Pont. Maximo ad Principes Germaniæ in fide confirmãdos missus. Postquam Romæ, in Sicilia, ac Germaniæ Academiis docuisset. Diu apud Ferdinandum Imperatorem, & passim summa cum laude verbũ Dei prædicasset, Primus Prouincialis Societatis eiusdem in Germania ab ipso Societatis autore P. Ignatio datus fuisset, scriptisque fidem Catholicam egregie illustrasset, auspiciis R. D. Jo. Francisci Episcopi Vercellensis Nunciij Apostolici Friburgum sexagenarius venit, Collegij Societatis
Fun-

Fundamenta iecit, multa præclara
 documenta dedit. Ei, quasi qui-
 dam Friburgēſium Patronus, Ec-
 cleſiæ per Heluetiam Patriarcha,
 religionis Catholicæ ſui temporis
 columna, toto Chriſtiano orbe
 notiſſimus, fide, prudentia, inde-
 feſſo ſcribendi labore, abſtinentia
 perenni, grauitate, animi puritate,
 flagrantifſimo Dei amore, multa-
 que ſanctitate clarifſimus, migra-
 uit ad Chriſtum feſto ſancti Tho-
 mæ Apoſtoli, M. D. XCVII. an-
 no ætatis LXXVII.

Sepulchrum hodie inter primaria vrbiſ loca Sepulchrum pio-
tatis gratia
frequenter
 numeratur, magnaq; pietate frequentant ciues,
 inuiſunt aduenæ haud ſine diuinæ experimento

Ee   beni-

Quadam per
eum sanctus
beneficium im-
petrata.

benignitatis venerandas famuli sui reliquias honorantis. Ad exequias pia Matrona accesserat morbo comitiali obnoxia, sperans sacri corporis actu, Beatæ animæ precibus valetudinem sibi reddendam: quæ ubi quantum licuit, coram sacro corpore orans, adstitit, eodem iam condito occultavit se, & includi passa est, cum Templi fores occluderentur. Inde totam noctem ad beati viri sepulchrum vigil perseveravit, per eius merita, & patrocinium valetudinem rogans. Nec deinceps vnquam eo malo tentata est. Ita primo statim die, quo terræ mandatum est famuli Dei corpus, tanquam generosum semē in salutem mortalium cœpit admirandis beneficiis reflorescere: vt agnosceres vigere, ac pollere animum: nec pristinam siue voluntatem elanguisse, siue defecisse facultatem benignè faciendi. Non multi ab sepultura intercesserant dies cum aliæ, atq; aliæ extitere fruges.

Christophorus Reiffius senatorio ex ordine prolapsus ex equo, multis inde incommodis sextum iam mensem grauiter conflictabatur: interdum acribus adeo torquebatur doloribus, totos vt decumberet dies: aliàs vero, si quid negotij ad-
mini-

ministraret, ægrè animam ducere, ac reciprocare
 posset. Medicamenta quæcunq; tentaret, omnia
 cadebant in irritum. Quam ob rem vicem viri
 dolens Barbara Misselonia vxor, veritaq; ne tan-
 dem offensis intestinis partibus ad periculosas
 veniendum sectiones esset, cum sibi Canisium
 protinus ab excessu patronum in cælo cooptaf-
 set, ad eius tumulum adit. Hic prouoluta in ge-
 nua multum ipsum rogat patronum, vt apud
 Deum commendatam viri valetudinem habeat,
 perq; patrocinium eiusdem ac merita ipsum ob-
 testatur Deum, opem vt ægro ferat. Ab precibus
 domum recta contendit. Reuertentem lætus, &
 gratulabundus vir excipit, iam sedatos dolores:
 iam expeditam respirandi viam, iam se penitus
 valere. Nihil dubitauit prudens femina benigni-
 tate id euenisse Patroni sui Canisij, vt prorsus tem-
 pore eodem, dum ipsa vota faceret, vir conualef-
 ceret. Ac deinde rem omnem coram testibus a-
 pud Veronium eo tempore & Præpositum Fri-
 burgensem, & Vicarium generalem in Diocesi
 tota Lausanensi sancte, riteq; affirmavit.

Alterum iam diem honesta Matrona difficul-
 tate partus laborabat magno salutis suæ, magno

Rosarium Canisij salubre parturientibus.

Ee 2

prolis

prolis discrimine. Ad eam Canisij Rosarium fertur: quod simul ac exosculata de collo suspendit, in has voces erupit, Deo sit laus, quam extinctam verebar prolem, viuere sentio: & paulo post stirpem virilem salua saluam enititur. Inde cœpit rosarium illud magna fide à parturientibus peti, & præsens experiuntur leuamen. Ad sanitatem animi illud beneficium pertinet.

Viduata viro femina in ætate florenti transfudit curam omnem ad pietatem: permissuq; Canisij, quo vtebatur à confessionibus, perpetuam inde castimoniam Deo vouit. Sublatæ ex humanis Patre atq; Magistro vndiq; cœpta sollicitari, vt nuptias nouas iniret. Illa constanter semel, iterum, sæpius repulit tentamenta omnia, memor fidei obligatæ Numini. Deinde partim labare, partim molestissimis vexari curis, & confici; quoad requiem nullam inuenienti succurrit ad veterem animi sui rectorem, & custodem fidissimū P. Canisium habere perfugium. Adit sepulchrum: vix conceperat preces, cum & firmata mire constantia est, & insidiosarum ille cogitationum edax tumultus confedit. Eadem & in languore corporis, cui nullam inuenerant opem medentes; & cum
 ossis

offis fragmen inter vascendum (& forte erat sola) pertinaciter hæssisset in faucibus, & suffocaret, in Canisij inuocatione præsens auxilium inuenit.

Est Friburgi vulgaris opinio, rogatum sub extrema Canisium, vt à pestifera lue, qua crebro affligi consueuerat, tutari oppidum vellet, eumque recepisse facturum: qua pollicitatione vehementer Friburgenses confidunt. Ex eo certe tempore, quamuis in proximo grassata sit, non ausam tamen in oppidū inuehi, aut palam vulgari, grati ciues commemorant. Ceterum anno seculi huius duodecimo res fertur memorabilis euenisse: quam, quia alij vulgarunt, & Friburgensis Magistratus autoritate tabulis consignatam testantur, præterire non licet. Gliscebat, opinor, suspicio clam serpentis pestilentia. Ea se contactam sentiens Berenmanæ Matronæ nobilis famula, rogauit quasdam de famulantibus vna secum feminis, vt ad se confessionis causa sacerdotem accirent. Illæ veritæ, ne si res vulgaretur, domus tanquam pestilens notaretur, abstinendum ab ea vocatione putarunt. Ægra cum diu frustra expectasset, metuens ne in expiata moreretur, multa anxie versabat animo, cū memoria subit in D. Nicolai

fitum Patrem esse (nomen non succurrebat) quē
 periculis, & calamitatibus deprehensi inuocare
 ciues solerent: illicoq; vouet, si vita sibi maneret,
 quoad sacræ confessionis fieret compos, ad tu-
 mulum adituram, & precibus inibi perfuneturā.
 Vix votum conceperat, cum dolor & capitis, &
 pectoris sedatur, & pestiferum vlcus euanescit.
 Surgit itaque è grabato, & ad famularia se munia
 refert inter alias ancillas: quæ cum modò mori-
 bundam, momento validam viderent, more in-
 genij humani in deterius suspicacis, irridere cœ-
 perunt, tanquam morbum ex ignauia simulaf-
 set. Sedenim & ipsam incessit dubitatio, Canisij
 nec ne ope curata esset. Hæc dubitanti ecce tibi
 præsens perfidiæ poena, idem repentè vlcus exi-
 stit. Tum vero ita faucia trepide festinat ad tem-
 plum, prosternitur in preces, opem supplex im-
 plorat; eaq; fuit erga fidelem seruum suum, eiusq;
 clientes Dei clementia, vt rursus continuo
 malum abstergeretur. Ita honoran-
 tes se Deus honorat.

✠ (:) ✠

F I N I S.

STNO-